

UMEÅ UNIVERSITET

FRÅN SKOLBÄNK TILL ARBETSPLATS

Gymnasievägledares strategier
för att förebygga
ungdomsarbetslöshet

Edward Löfgren & Michelle Schwark

Examensarbete, 15 hp

Studie- och yrkesvägledarprogrammet

Vt 2024

Sammanfattning

I Sverige år 2024 räknas cirka 160 500 ungdomar mellan åldrarna 15–24 som arbetslösa, vilket motsvarar en arbetslöshetsgrad på 25,1%. Utifrån denna tämligen höga grad av arbetslöshet i denna grupp av befolkningen är syftet i denna studie att få ökad förståelse om hur studie- och yrkesvägledare på gymnasiet arbetar med att förebygga ungdomsarbetslöshet. En kvalitativ metod har använts i studien och åtta semistrukturerade intervjuer med yrkesverksamma vägledare på olika gymnasieskolor i Sverige har genomförts. Resultatet visar på att studie- och yrkesvägledarna förebygger ungdomsarbetslöshet genom individuella vägledningssamtal med elever, samarbeten med övrig skolpersonal samt samverkan med externa aktörer. Resultaten har analyserats med hjälp av en tematisk analys och utfallet indikerar att vägledare med goda kunskaper om hur de kan stärka elevers självförtroende kan ha bättre möjligheter att förebygga arbetslöshet, att elevers kapital och habitus påverkar deras karriärval samt att brytpunkter under skolgången har en inverkan på elevers karriärutveckling. De viktigaste slutsatserna i studien var att studie- och yrkesvägledning har en central funktion för att öka elevers valkompetens och självkännet, att alla elever inte nyttjar vägledning då de inte ser värdet med vägledning samt att tidiga vägledningsinsatser tycks vara en viktig komponent för att förebygga ungdomsarbetslöshet. Avslutningsvis föreslås vidare forskning med fokus på bland annat hur elever uppfattar att vägledning i skolan har hjälpt dem i deras studie- och yrkesliv samt vilka strategier som används i praktiken av vägledarna.

Nyckelord: Ungdomsarbetslöshet, valkompetens, självförtroende, studie- och yrkesvägledare, självkännet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Begrepp	2
1.2.1 Ungdomsarbetslöshet	2
1.2.2 Snäv- och vid vägledning	2
1.2.3 Valkompetens	3
2. Bakgrund	4
2.1 Styrdokument	4
2.1.1 Skollagen	4
2.1.2 Allmänna råd	4
2.1.3 Dimensioneringsutredningar	5
2.1.4 Utveckling av studie- och yrkesvägledning	5
2.2 Tidigare forskning	6
2.2.1 Studie- och yrkesvägledarens påverkan på elevers karriärval	6
2.2.2 Ungdomsarbetslöshet och dess orsaker	7
2.2.3 Hur vägledare förebygger arbetslöshet	8
2.2.4 Summering av tidigare forskning	9
2.3 Teoretisk ramverk	9
2.3.1 Centrala idén bakom Careership-teorin	10
2.3.2 Centrala begrepp inom Careership-teorin	10
2.3.3 Turning points	11
2.3.4 Self-efficacy	12
2.3.5 Hur teorierna bidrar till analysen i studien	13
3. Metod	14
3.1 Urval	14
3.2 Avgränsningar	14
3.3 Upprättande av kontakt med respondenterna	15
3.4 Semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsverktyg	15
3.5 Intervjuguide	16
3.6 Genomförande av intervjuerna	16
3.7 Tematisk analys som dataanalysmetod	17

3.8 Etiska ställningstagande	19
3.9 Metoddiskussion	19
4. Resultat	21
4.1 Studie- och yrkesvägledarens förebyggande arbete	21
4.1.1 Högskole- och yrkesförberedande program	23
4.2 Elevernas olika förutsättningar	24
4.3 Samarbete med externa och interna aktörer	26
4.4 Ungdomsarbetslöshet ur ett samhällsperspektiv	28
4.5 Huvudsakliga resultat i sammanfattning	29
5. Analys	31
5.1 Studie- och yrkesvägledarens förutsättning att integrera sitt arbete	31
5.2 Elevens handlingshorisonts betydelse	33
5.3 Skolors ansvarighetsgrad under elevernas olika brytpunkter	34
6. Diskussion	37
6.1 Diskussion av resultat och analys	37
6.1.1 Att interagera studie- och yrkesvägledarens arbete inom gymnasieskolor	37
6.1.2 Tidiga vägledningsinsatser och planering	38
6.2 Slutsatser	40
6.3 Vidare forskning	40
7. Referenslista	42
8. Bilagor	46
Bilaga 1. Missivbrev	46
Bilaga 2. Intervjuguide	47
Bilaga 3. Fördelning av arbetet vid två författare	48
Bilaga 4. Samtyckesblankett	49

1. Inledning

160 500 ungdomar i Sverige räknades som arbetslösa mellan åldrarna 15–24 i februari månad år 2024, vilket motsvarar en arbetslöshetsgrad på 25,1% (SCB, 2024). Detta är en ökning med 3% från förgående år 2023 då arbetslöshetsgraden uppgick till 22,1%. En ökning som tyder på en växande utmaning som redan påverkar och som kommer fortsätta att påverka ungdomars liv och i förlängningen det svenska samhällets välfärd.

Ungdomsarbetslösheten i Sverige varierar vanligtvis beroende på aktuell säsong på året och den når sin högsta nivå i juni månad, vilket kan bero på att det är då många heltidsstuderande som söker sommarjobb (Ekonomifakta, 2024). Denna grupp av studenter kommer däremot räknas till gruppen 'Arbetslösa' även om de planerar att påbörja ett sommarjobb.

Vid en analys av utvecklingen av ungdomsarbetslöshet över tid framgår det att den har ökat (SCB, 2024). Enligt SCB pekar på att det finns både konjunkturberoende faktorer och strukturella orsaker bakom denna ökning. Exempelvis kan höga ingångslöner utgöra en barriär för unga utan erfarenhet att få sitt första yrke och etablera sig på arbetsmarknaden. Pushova, Randjelovic, Jankovic & Blazekovikj (2017) förklarar att ungdomar som avslutar skolan utan fullständiga betyg kan begränsa sina möjligheter till arbete då det ofta ses som en grundläggande kvalifikation för många yrken. Enligt Ansari & Gottfried (2021) är orsaken till de ofullständiga betygen i många fall på grund av låg närvaro i skolan. För att ge elever bättre förutsättningar att göra välgrundade karriärval och elevers valkompetens bör studie- och yrkesvägledning finnas tillgängligt i alla årskurser och skolformer enligt Banagiri, Yelikar & Dev Rroy (2022). Med detta i åtanke vill vi i föreliggande examensarbete undersöka hur och om studie- och yrkesvägledare arbetar förebyggande så att ungdomar inte hamnar i arbetslöshet efter gymnasiet och om så är fallet vilka strategier de tillämpar.

Motivet för att rikta studiens empiriska fokus på just gymnasiet är för att eleverna efter avslutade studier på gymnasiet förväntas att inta arbetsmarknaden eller börja studera på universitet eller högskola. Vidare är motivet att genom studien bidra med kunskap om en studie- och yrkesvägledares arbete kan påverka elevernas möjlighet till vägledning inför kommande studie- och yrkesval som i förlängningen kan förebygga ungdomsarbetslöshet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet är att få ökad förståelse om hur studie- och yrkesvägledare på gymnasiet arbetar med att förebygga ungdomsarbetslöshet. Syftet kommer att besvaras genom att undersöka följande två frågeställningar:

- Hur kan studie- och yrkesvägledares arbete integreras i gymnasieskolans övergripande arbete för att förebygga ungdomsarbetslösheten i det svenska samhället?
- Vilken roll spelar tidiga vägledningsinsatser och planering i att förebygga ungdomsarbetslöshet?

1.2 Begrepp

Nedan definieras de centrala begreppen ungdomsarbetslöshet, vid- och snäv vägledning och valkompetens. När dessa begrepp används och refereras till i de kommande avsnitten görs det i enlighet med definitionernas preciserade innebörd.

1.2.1 Ungdomsarbetslöshet

Studiens valda målgrupp är ungdomar som befinner sig i arbetslöshet, vilket gör just *ungdomsarbetslöshet* till ett centralt begrepp. Denna studie har utgått från Ekonomifaktas (2024) definition av ungdomsarbetslöshet. Ekonomifakta definierar en arbetslös ungdom som en person som saknar sysselsättning men kan arbeta, aktivt har sökt ett arbete under minst fyra veckor och som är villig att påbörja ett arbete inom 14 dagar. Individer mellan 15–24 år och som är arbetslösa räknas till andelen ungdomsarbetslösa. En viktig aspekt gällande målgruppen ungdomar är att den är komplex, eftersom vissa kan räknas till andelen heltidsstuderande som då i sin tur inte räknas till individer med som kan arbeta just nu. Däremot kan studerande med ett arbete vid sidan av heltidsstudier inkluderas till andelen av sysselsatta och därmed ingår i den totala arbetskraften (Ekonomifakta, 2024).

1.2.2 Snäv- och vid vägledning

Inom den svenska vägledningen har företrädesvis två grundläggande begrepp använts i många år, dessa är *snäv- och vid vägledning* även benämnt individuell vägledning och generell vägledning (Skolverket, 2020). Den snäva och individuella studie- och yrkesvägledningen avser det samtal som studie- och yrkesvägledaren har enskilt eller i grupp med elever. Dessa samtal benämns kort som vägledningssamtal eller gruppvägledningssamtal och leds huvudsakligen på egen hand av studie- och

yrkesvägledaren. Den vida och generella vägledningen avser vad hela skolverksamheten ska ha som syfte och mål med sin verksamhet, det vill säga förbereda eleven att fatta välgrundade beslut och förutsättning att planera sin framtid. Detta kan i relation till studie- och yrkesvägledarens arbete innefatta exempelvis studiebesök, praktik och omvärldsinformation. Snäv- och vid vägledning har gemensamt att verka som verktyg för att stärka elevernas valkompetens inför kommande studie- och yrkesval (SOU 2019:4).

1.2.3 Valkompetens

Enligt Skolverket (2020) avser begreppet *valkompetens* förmågan att göra välinformerade och välgrundade beslut angående olika val i livet, såsom studieval, yrkesval och personliga mål. Detta innebär förmågor som att aktivt söka sig till relevant information, besitta självinsikt och att reflektera över olika alternativ som är förenliga med ens egna värderingar och mål. Studie- och yrkesvägledarens roll är inte att ta ifrån individen självbestämmande eller egen makt utan snarare att fungera som ett stöd för att utveckla dessa färdigheter. Skolverket (2020) betonar att valkompetensen kommer att behövas återkommande gånger genom livets gång, vilket betonar vikten av att individer blir medvetna om detta för att möjliggöra en positiv utveckling.

2. Bakgrund

I detta avsnitt görs först en genomgång av styrdokument som är relevanta för studien. Därefter presenteras tidigare forskning som ramar in studien, tas hänsyn till i relation till genomförandet av den empiriska studien samt relateras till i examensarbetets senare delar. Avslutningsvis redogörs för den teori som använts vid analys av insamlade data.

2.1 Styrdokument

I detta avsnitt redogörs fem styrdokument med relevans till studiens syfte och frågeställningar.

2.1.1 Skollagen

Enligt 2 kap. 29 § av Skollagen (SFS 2010:800) ska kompetent personal inom studie- och yrkesvägledning i den svenska skolan idag finnas tillgänglig för elever inom alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen. Elever i behov av vägledning angående deras framtida utbildnings- och yrkesval ska erbjudas vägledning av personal som besitter relevant kunskap. Härutöver ska det finnas tillgång till vägledning för de som har för avsikt att påbörja en utbildning.

2.1.2 Allmänna råd

Studie- och yrkesvägledningens syfte och funktion har ständigt varit i förändring och rollen har utvecklats mycket över tid. Enligt Skolverket (2013) är studie- och yrkesvägledningens syfte idag att eleverna ska förberedas att kunna ta beslut angående olika studie- och yrkesval. Eftersom samhället ständigt utvecklas, och arbetsmarknaden ändras konstant, är det särskilt viktigt att eleverna är förberedda för detta. Det kan annars bli en stor utmaning att navigera i utbildningssystemet och arbetsmarknaden och ta beslut om framtida val för eleverna om de inte har haft tillgång till adekvat vägledning då det finns många utbildningar och yrken att välja mellan (Skolverket, 2013). Det är därav av stor vikt att vägledningen planeras väl och utförs på ett professionellt sätt samt har en vetenskaplig grund för att eleverna ska bli kapabla till att göra välgrundade val och fatta genomtänkta beslut. Syftet med studie- och yrkesvägledning är dessutom att eleverna ska få en djupare förståelse om sig själva, om vad de vill, vad de värderar och hur en sådan förståelse kan relateras till de olika valalternativen (Skolverket, 2013).

2.1.3 Dimensioneringsutredningar

Under år 2025 kommer nya förändringar i skollagen som berör gymnasieskolan och dess utbildningar att tillämpas. Dessa ändringar innebär att utbudet av gymnasieutbildningar ska öka, kompetensförsörjningen till välfärd och näringsliv ska utvecklas samt att ungdomar och vuxna ska få bättre möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden (Skolverket, 2024). Detta ska genomföras genom att kommunerna i Sverige samverkar om hur gymnasieskolans utbildningar ska planeras och vilka utbildningar som ska erbjudas. Ändringarna i skollagen kommer betyda att kommunerna dessutom måste ta hänsyn till arbetsmarknadens behov och efterfrågan när de planerar gymnasieskolans utbildningar. Samverkan mellan kommunerna ska ske mellan minst tre kommuner, där de tillsammans i ett primärt samverkansområde ska erbjuda nationella program, programinriktat val och yrkesintroduktion för eleverna. Kommunerna får själva välja vilka andra kommuner som de ska samverka med i det primära samverkansområdet, och kan därmed utforma samverkansområdena utifrån kommunernas förutsättningar och behov. De utbildningar, samt hur många platser som erbjuds av kommunerna ska utgå från både ungas efterfrågan och arbetsmarknadens behov (Skolverket, 2024).

2.1.4 Utveckling av studie- och yrkesvägledning

I ett betänkande från utbildningsdepartementet föreslås det att studie- och yrkesvägledningens syfte ska utvecklas och förtydligas för att elever ska kunna göra välgrundade karriärval (SOU 2019:4). Detta ska då åtgärdas genom att vägledningen ska få en tydligare definition om vad det egentligen innebär. Det ska förtydligas att studie- och yrkesvägledning kan vara både individuell och generell samt att det istället ska kallas för *karriärvägledning*. Vidare ska det finnas mer konkreta krav på att individuell karriärvägledning ska erbjudas vid särskilda tillfällen och att det generella karriärvägledningsspektivet ska förstärkas i diverse ämnen. Slutligen ska det introduceras ett obligatoriskt inslag med avsatt tid, som ska kallas för *framtidssval*, i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan (SOU 2019:4).

I en ytterligare utredning av utbildningsdepartementet förklaras det hur studie- och yrkesvägledning ska hjälpa fler elever att nå målen med sin gymnasieutbildning och hur vägledningen kan underlätta för övergången till komvux (SOU 2022:34). Här föreslås det att det ska finnas en skyldighet i skollagen som innebär att de elever som inte lyckas ta sin gymnasieexamen ska erbjudas ett avslutande vägledningssamtal innan de lämnar skolan. Likt den tidigare utredningen (SOU 2019:4) påpekas det här (SOU 2022:34) att det ska

tydliggöras i skollagen hur tillgången till vägledning ska se ut, att det ska utövas på individ- och gruppnivå samt att vägledning ska vara en del av hela skolans arbete.

2.2 Tidigare forskning

Nedan redovisas tidigare forskning med bäring på studiens syfte och frågeställningar. Fokus riktas på studie- och yrkesvägledarens roll i att rusta individer (e.g., elever i föreliggande examensarbete) inför framtiden och kommande yrkesliv respektive förebyggande insatser mot ungdomsarbetslöshet.

2.2.1 Studie- och yrkesvägledarens påverkan på elevers karriärval

Forskning visar att studie- och yrkesvägledning har flera olika effekter på individers skolgång, arbetsliv och karriärval. Till exempel Eliamani, Mghweno & Baguma (2014) visar att vägledning i skolan har visats ha en positiv effekt på elevers attityd relativt studier och skolan i sig. Vidare menar forskarna att på skolor där det har funnits tillgänglig vägledning, och funnits vägledningsprogram, så har det bidragit till att elever utvecklat en mer positiv syn på skolpersonal och att de har givit ett gott inflytande till elevernas karriärutveckling. Eliamani et al. (2014) för även fram att där det inte finns en tillräckligt hög grad av tillgänglighet till vägledning så finns det en risk att eleverna både gör val och tar beslut utifrån vad deras föräldrar tycker att de ska göra. Studie- och yrkesvägledning beskrivs även som betydelsefull vad gäller individers karriärval både på kort sikt och på lång sikt. Perdrix, Stauffer, Masdonati, Massoudi & Rossier (2012) i sin tur förklarar att tveksamheten hos individer angående deras karriärval minskar kraftigt med hjälp av vägledning och att de i större grad känner att de har gjort ett korrekt val. Dessutom lyckades dessa individer att inom ett år implementera sina planer som arbetats fram tillsammans med vägledaren. Perdrix med kollegor visar också att vägledning ledde till en högre livskvalitet i början av vägledningsprocessen, men att det dock inte fanns en tydlig effekt i senare skeden i livet. Studie- och yrkesvägledningens påverkan på individers karriärval styrks även av Banagiri, Yelikar & Dev Rroy (2022). Forskarna menar att studie- och yrkesvägledning är en nödvändighet för att hjälpa elever att göra meningsfulla karriärval och att välja rätt karriärväg. De hävdar att vägledning har en stor inverkan på elevers val av arbete och att det bidrar till att färre elever blir arbetslösa efter att de är färdiga med sina utbildningar. För att ytterligare öka elevers och elevers valkompetens bör vägledning integreras i alla skolformer och årskurser (Banagiri et al., 2022). Forskarna påstår att detta skulle ge elever bättre möjligheter att göra välgrundade val angående deras framtida utbildning eller yrke. Till sist framför de vikten av att arbeta med elever

självkänedom, förväntningar på sig själva och från deras familj, deras talanger och intressen samt arbetsmarknadens krav på dem. Detta kan öka elevers valkompetens och få dem att bli bättre på att hantera sina karriärval om de får tillgång till denna typ av vägledning (Banagiri et al., 2022).

2.2.2 Ungdomsarbetslöshet och dess orsaker

Som tidigare nämnts har arbetslösheten för ungdomar i Sverige mellan 15-24 år ökat från att vara 22,1% år 2023 till 25,1% i början av år 2024 (SCB, 2024). Enligt SCB kan detta klassas som en hög andel arbetslösa ungdomar jämfört med hur hög ungdomsarbetslösheten är i andra länder i Europa. Ekonomifakta (2024) visar dessutom att Sverige är ett av länderna i Europa med allra högst ungdomsarbetslöshet.

I enlighet med forskning förefaller det finnas flera olika faktorer som kan orsaka ungdomsarbetslöshet både i Sverige och i resten av världen. Till exempel Pushova, Randjelovic, Jankovic & Blazekovikj (2017) redovisar att en vanlig faktor som försvårar processen i sökandet av arbete för ungdomar är avsaknad av arbetslivserfarenhet. Forskarna pekar ut att många arbeten kräver att den sökande har någon form av tidigare arbetslivserfarenhet, och många ungdomar har inte hunnit få den erfarenheten vilket då leder till att de får det svårt att få en anställning. En ytterligare orsak till ungdomsarbetslösheten som Pushova et al. (2017) lyfter fram är att ungdomar sällan har lyckats bygga upp ett kontaktnätverk som kan bidra positivt när arbete söks, vilket är något som begränsar deras möjligheter att bli anställda. Pushova et al. (2017) har även identifierat att en faktor som ofullständiga betyg som tydligt bidragande till ungdomars arbetslöshet. Här menar Ansari & Gottfried (2021) att en av de tydligaste indikatorerna på att få fullständiga betyg från grundskolan och gymnasiet är att ha hög närvaro på skolan. Nästan alla elever som hade hög och regelbunden närvaro lyckades ta sin examen. De som hade låg närvaro löpte större risk för att få sänkta betyg och även att hoppa av skolan. En ytterligare faktor till arbetslösheten hos ungdomar grundar sig i att de sällan har rätt kompetens och passande färdigheter för de arbeten som eleverna söker (Pushova et al., 2017). Detta leder till att övergången mellan skola och arbete blir en stor utmaning för ungdomarna då arbetsgivarna inte anser att de är kvalificerade nog. Forskarna menar vidare att där det har funnits tillgänglighet till hög kvalitet av utbildning så har elever som varit del av den kunnat utveckla relevanta färdigheter och de kunskaper som krävs för att vara förberedda på arbetslivet, och därmed blivit mer attraktiva på arbetsmarknaden. Slutligen visar Cárdenas, Lattimore, Steinberg & Reynolds (2022) i sin forskning att ungdomars välmående kan ha en påverkan på deras prestation och resultat i skolan. De

presenterar att ett bättre välmående hos elever skulle leda till bättre resultat i skolan överlag hos dessa. En stor faktor för elevers psykiska ohälsa är skolans miljö, och det är därför av stor vikt att skolan arbetar för elevers välmående. Forskarna förklarar att skolans förebyggande arbete mot elevers psykiska ohälsa har varit framgångsrik, och att elever som har haft lägre nivåer av depression har fått bättre resultat på nationella grundläggande tester i skolan. Till sist menar de att satsningar på ungdomars välmående inte enbart är välgörande för individen, utan också för samhällets välbefinnande (Cárdenas et al., 2022).

2.2.3 Hur vägledare förebygger arbetslöshet

Studie- och yrkesvägledning har i forskning på flera olika sätt visat sig vara effektivt för att förebygga ungdomsarbetslöshet. Till exempel Ajufo (2013) förklarar att vägledning är en kraftfull metod att använda sig av för att koppla samman utbildning med arbetslivet. Annorlunda uttryckt, att vägledning hjälper ungdomar att göra välgrundade val och ta kloka beslut, vilket leder till att de får möjligheten att utveckla sina kunskaper och färdigheter – att de blir tillräckligt kompetenta – att vara anställningsbara för arbetsgivarna. Författaren menar vidare att vägledning kan bidra till att individer får en positiv attityd till sitt/sina val av arbete, att de känner sig tillfredsställda av det och att det kan medföra att ungdomsarbetslösheten minskar. Avslutningsvis för Ajufo (2013) fram att kvaliteten på vägledningen även har en påverkan på hur fort individer får en ny anställning. I linje med Ajufo menar Behrendt, Göritz & Heuer (2019) att desto högre kvaliteten på vägledningen är, desto snabbare går det för klienterna att få en ny anställning. Författarna menar att om vägledarna har rätt kompetens kan de tillsammans med klienterna snabbare komma fram till vad för typ av sysselsättning som skulle passa dem bäst, och därmed bidra till att minska arbetslösheten. När det kommer till att förbereda elever som är i slutet av sin skolgång för arbete finns det även några strategier som har visat sig vara framgångsrika. Till exempel Dhar, Mutalib & Sobhani (2020) visar att det är önskvärt att en vägledare, innan eleverna tar sin examen, kan vara med och hjälpa eleverna att utveckla sitt CV, personliga brev och portfölj utifrån vad de har för karriärmål och vad som krävs av potentiella arbetsgivare. Ett vägledningsarbete som enligt författarna ökar chanserna att eleverna i framtiden inte bara blir anställda utan även att det därmed finns en större sannolikhet att det är en anställning på en arbetsplats som eleverna är intresserade av att jobba på. I en studie av Eppel & Mahringer (2023) styrker även de betydelsen av vägledning för att förebygga ungdomsarbetslöshet. De presenterar att det är mer effektivt att fokusera på kontinuerlig vägledning med ungdomar för att de ska hitta ett arbetsområde som de trivs inom så att de inte säger upp sig och blir arbetslösa, istället för

att bara hitta det första och bästa jobb som finns tillgängligt för dem. Författarna menar alltså att arbetslösa ungdomar som snabbt blir placerade på ett jobb, utan att ha fått tillgång till vägledning, riskerar att bli arbetslösa igen inom kort tid. På lång sikt är det då bättre att ungdomar får delta i vägledningsprocesser där de motiveras och uppmuntras till att utbilda sig och hitta ett arbete som passar in på deras intressen och styrkor (Eppel & Mahringer, 2023). Slutligen förklarar författarna att ett kontinuerligt och aktivt deltagande i vägledning leder till fler jobberbjudanden och ökade möjligheter till långvarig anställning för ungdomar.

2.2.4 Summering av tidigare forskning

Tidigare forskning har visat hur studie- och yrkesvägledning kan påverka elevers valkompetens och karriärval, hur vägledning kan förebygga arbetslöshet samt vad som kan orsaka arbetslöshet hos ungdomar. Forskningen betonar att vägledning i skolan har en betydande roll för att elever ska kunna göra välgrundade och betydelsefulla karriärval samt att det ska främja deras karriärutveckling. Vidare att handledning har en positiv påverkan på elevers syn på utbildning och studier samt att vägledning bör finnas tillgängligt i alla skolformer och årskurser för att öka deras valkompetens. Sammantaget att vägledning kan bidra till att färre blir arbetslösa efter de har slutfört sin gymnasieutbildning.

De tydligaste orsakerna till ungdomsarbetslöshet har enligt tidigare forskning visat att den oftast drabbar ungdomar saknar arbetslivserfarenhet, kontaktnätverk och fullständiga betyg från skolan. Härutöver att elevers psykiska välmående har betydelse för deras skolresultat och om resultaten sviktar att det senare kan leda till arbetslöshet. Det framgår även av tidigare forskning att en avsaknad av relevanta kompetenser och färdigheter som efterfrågas av arbetsmarknaden är en faktor till ungdomsarbetslöshet. Avslutningsvis framstår studie- och yrkesvägledning i tidigare forskning som central för att förebygga ungdomsarbetslöshet. En vägledare kan hjälpa elever med att skriva CV, personligt brev och utveckla deras portfölj vilket kan öka deras chanser att få en anställning. Vidare kan en vägledare hjälpa elever att ta kloka beslut och att skapa en positiv inställning hos elever vad gäller att välja yrke och att ta sig in på arbetsmarknaden.

2.3 Teoretisk ramverk

I denna studie appliceras karriärvalsteorin 'Careership' och begreppet 'self-efficacy' för att analysera insamlade data och därigenom i förlängningen även för att besvara studiens

syfte och frågeställningar. Nedan presenteras och tydliggörs karriärteorin och för teorin centrala begrepp.

2.3.1 Centrala idén bakom Careership-teorin

Grundarna till Careership-teorin är Hodkinson & Sparkes och enligt dessa forskare så har teorin en sociologisk utgångspunkt. Hodkinson & Sparkes (1997) betonar att interna och externa faktorer inte ska beaktas som separata när en individ fattar beslut, utan snarare att faktorerna växelverkar med varandra (Andergren, 2015). Detta innebär att den centrala idén i teorin är att en individs karriärval och karriärutveckling sker via ett dynamiskt samspel mellan individens självuppfattning och det aktuella fältet som individen befinner sig inom. Likt många andra forskare med en sociologisk utgångspunkt tillämpar Hodkinson & Sparkes den franska sociologen Pierre Bourdieus begrepp till Careership-teorin, dessa är *fält*, *kapital* och *habitus* (se även Bourdieu, 1998).

2.3.2 Centrala begrepp inom Careership-teorin

Begreppet fält inom Careership-teorin refererar till den aktuella plattformen som en individ befinner sig på (Andergren, 2015). Andergren menar vidare att fält är i konstant förändring, är komplexa och utgörs av en mängd olika sociala agenter med olika sociala funktioner. Exempelvis inom anställningsfältet befinner sig en rad av agenter likt arbetstagare, arbetsgivare och utbildningssamordnare på en arbetsmarknad och som alla konkurrerar om inflytande och erkännande. Vidare beskriver Andergren att inom olika fälten utsätts individer för sociala strukturer i skepnad av klass, genus, etnicitet, ålder, sexualitet, internationell och nationell lagstiftning.

Inom fälten lever inte individerna avskilda från varandra utan är tvungna att samspela med andra individer. Individer besitter varierande positioner inom ett fält vilket innebär att olika individer har olika befogenheter. Enligt Bourdieu (1998) besitter individer olika former av kapital. Begreppet kapital kan enligt Bourdieu delas in i tre former: (1) *ekonomiskt kapital* (e.g., pengar och tillgångar), (2) *socialt kapital* (e.g., nätverk och släktskap) och (3) *kulturellt kapital* (e.g., utbildning och kultur) (se även Andergren, 2015). Bourdieu menar att det föreligger skillnader mellan individers tillgångar av olika former av kapital och att det kapital som anses mest eftertraktat och värdefullt är tätt förknippat med på vilket fält individen befinner sig. Bourdieu skriver vidare att ett kapital blir *symboliskt* när individer som befinner sig i ett visst fält anser att kapitalet är just eftertraktat och värdefullt.

Som nämnts ovan är den centrala idén bakom Careership-teorin att karriärval och karriärutveckling sker via ett dynamiskt samspel mellan individens självuppfattning och det aktuella fältet som individens befinner sig inom. Detta innebär att en individs syn på olika karriärmöjligheter kan begränsas av individens egen *handlingshorisont*. Enligt Andergren (2015) är begreppet handlingshorisont ett metaforiskt uttryck och syftar till hur stort handlingsutrymme en individ har utifrån sin aktuella position. Individens olika positioner är både bundna till medvetna och omedvetna dispositioner som i sin tur kommer påverka hur de tolkar och ser på sin omgivning. I en Bourdieuansk språkdräkt benämns denna form av varierande dispositioner med hjälp av begreppet *habitus*. En individs *habitus* är i ständig utveckling och influeras av möten och samspel med andra individer i olika fält. Möjliga dispositioner är relaterade till subjektiva upplevelser av exempelvis klasstillhörighet, uppväxtmiljö och genustillhörighet. Bourdieu (1998) menar dock att möjliga dispositioner för en individ även kan påverkas av objektiva föremål (e.g., praktiska och/eller fysiska) till vilka det finns känslomässiga förbindelser. Bourdieu för vidare fram att individens handlingshorisonter företrädesvis är djupt inrotade, men alltid med en potential att förändras över tid. Sådana förändringar förekommer oftast i anslutning till att en individs position och fälttillgång, kapital och *habitus* ändras. Till exempel att när en individs position förändras i en för fältet adekvat riktning så har individen möjlighet att lyckas bättre på fältet (e.g., få en anställning) (Andergren, 2015).

2.3.3 Turning points

Hodkinson & Sparkes (1997) tillämpar inom Careership-teorin begreppet *turning points*. Forskarna menar att individens karriärval främst sker vid så kallade 'turning points', som på svenska betyder *brytpunkter*, *vridpunkter* alternativt *vändpunkter*. I föreliggande examensarbete kommer begreppet brytpunkter att tillämpas. Forskarna menar vidare att det kan uppstå tre olika sorters brytpunkter: (1) strukturella, (2) frivilliga och (3) ofrivilliga. Enligt Andergren (2015) går dessa tre former av brytpunkter att beskriva på följande vis:

1. Strukturella brytpunkter innebär det val som är styrt av samhällsstrukturer och som enskilda individer mer eller mindre inte aktivt kan påverka. Exempelvis övergången mellan lågstadiet och högstadiet eller från arbetsliv till livet som pensionär.

2. Frivilliga brytpunkter innebär det val som individer aktivt kan påverka utifrån eget självbestämmande. Exempelvis att påbörja en gymnasieutbildning eller att göra en karriärsväxling.
3. Ofrivilliga brytpunkter innebär val som individer inte aktivt kan påverka, utan fattas av andra individer eller är orsakade av andra händelser i livet. Exempelvis att bli uppsagd, få en sjukdom eller försämrad familjesituation.

2.3.4 Self-efficacy

Begreppet *self-efficacy* springer ur den socialkognitiva karriärteorin *Social Cognitive Career Theory*, SCCT. På svenska betyder 'self-efficacy' *självförtroende*, vilket i föreliggande examensarbete kommer begreppet självförtroende att tillämpas. Begreppet fångar in en individs värdering av egen förmåga vad gäller att förbereda och genomföra handlingar för att uppnå uppsatta mål. Enligt Lent, Brown & Hackett (1994) och Kolb (2011) innefattar detta inte alltid enbart en individs egna subjektiva uppskattningar gällande sina förmågor utan är även bundet till, och påverkat av, individens omgivning, inställning samt kontextuella faktorer.

Lent et al. (1994) skriver fram att under uppväxten exponeras en individ av olika intryck, situationer, samt andra individer som medvetet och/eller omedvetet påverkar individens syn på sin egen förmåga och kompetens samt färdigheter relaterade till studie- och yrkesval. Något som främst sker via de gensvar och reaktioner som en individ får från omgivning vilka i sin tur inverkar på individens självförtroende, exempelvis i form av möjlighet att genomföra och klara vissa uppgifter eller utmaningar. En individ som har en hög självförtroende i relation till en aktivitet har med större sannolikhet drivet att fortsätta försöka tills aktivitetens mål är uppnått. En individ som i stället har en låg självförtroende i relation till en aktivitet riskerar att redan från början hamna i tankar om att det blir svårt att klara en aktivitet, det vill säga har ett tvivel på sin egen förmåga.

Enligt Lent et al. (1994) så är det under tonåren som en individs självförtroende är som mest formbart, vilket i sin tur inverkar på vilka intressen som utvecklas och i förlängningen potentiellt även en individs kommande studie- och yrkesval. Lent med kollegor menar att ungdomar prövar och utforskar olika aktiviteter och intressen och beroende på hur lyckosam en individ är, och hur lång tid ett intresse bibehålls, så inverkar det på individens självförtroende. En individs självförtroende utvecklas genom hela livet, men genom att

arbeta för att utveckla en hög tro på egen förmåga hos ungdomar så kan det leda till positiva effekter i övergången mellan studier och arbetsliv (se Kolb, 2011).

Individens prestationsförmågor anses styras av ens tro på sin egen förmåga, utifrån dess självförtroende att genomföra och klara en uppgift. Detta innebär att det i sin tur kommer att påverka individens urval av olika karriärval utifrån tankar kring vad man tror sig kunna klara av eller inte (Lent et al., 1994). Individer med högre självförtroende anses hantera livets olika övergångar enklare, i jämförelse med individer med lägre självförtroende. Med anledningen att individen med högre tro på sina egna förmågor kommer att tänka att det uppstått en motgång på grund av deras ansträngning, medan en individ med lägre tro på sina förmågor kommer att tänka att motgången uppstått på grund av deras bristande förmågor. För att stärka individens självförtroende råder det aktivt arbete redan i ungdomsåren för att stärka deras sociala färdigheter, motivation, självkännet och genom att observera positiva förebilder (Kolb, 2011).

2.3.5 Hur teorierna bidrar till analysen i studien

För att analysera resultatet av studien kommer två karriärteorier att användas som teoretisk grund: Careership-teorin och begreppet 'självförtroende' från den socialkognitiva karriärteorin. Dessa teorier har förmågan att komplettera varandra och ge en omfattande bild av hur individer gör sina val och vilka faktorer som påverkar dessa beslut, var och en ur olika synvinklar. Genom dessa teorier kan vi förstå och tolka hur deltagarna i vår studie reflekterar över och bedömer olika aspekter relaterade till deras ansvarsområde gällande att förebygga ungdomsarbetslöshet samt vilken roll tidig insatta väglednings insatser spelar. Dessa teoretiska förklaringsmodeller till analysen är avgörande för att fördjupa vår kunskap och besvara studiens syfte och frågeställningar.

3. Metod

I detta kapitel beskrivs val av studiens metod, urvalsprocess och dess avgränsningar, samt datainsamlingsverktyg. Vidare presenteras hur bearbetning och analys av empirin har genomförts. De olika metodorienterade beståndsdelarna för detta examensarbete presenteras med målet att belysa hur studiens syfte och forskningsfrågor har kunnat besvarats (Ahrne & Svensson, 2015).

3.1 Urval

Denna studie undersöker hur åtta studie- och yrkesvägledare på gymnasieskolor arbetar för att förebygga ungdomsarbetslöshet. Detta innebär att målgruppen verksamma studie- och yrkesvägledare inom gymnasieskolor är studiens respondenter. Respondenterna i studien har valts ut via ett bekvämlighetsurval kombinerat med ett subjektivt urval som båda tillhör gruppen av *icke sannolikhetsurval* (Denscombe, 2018). Detta innebär enligt Denscombe att forskaren haft en tydlig roll i att bestämma hur urvalsprocessen ska gå till och vilka respondenter som är särskilt önskvärda att inkludera i en studie. I relation till vår studie innebar Denscombes rekommendationer att vi listades samtliga gymnasieskolor med en eller flera verksamma studie- och yrkesvägledare inom ett rimligt geografiskt avstånd från oss för att i möjligaste mån kunna genomföra våra intervjuer på plats fysiskt. Motivet till detta kommer lyftas närmare i avsnittet avgränsningar. Som ett led i vårt subjektiva urval riktades fokus endast på verksamma studie- och yrkesvägledare inom gymnasieskolor, inte inom andra skolformer eller verksamheter (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015). Just gymnasieskolor ansågs alltså som mest attraktiva då vår studie rör ungdomsarbetslöshet. En annan fördel med att nyttja bekvämlighetsurval respektive ett subjektivt urval är att dessa urvalsprinciper i enlighet med Denscombe (2018) är tidseffektiva, vilket har varit en viktig faktor att ta i beaktning eftersom denna studie bedrivs inom en tidsram motsvarande tio veckor.

3.2 Avgränsningar

Valet att endast intervjua verksamma studie- och yrkesvägledare inom gymnasieskolan, och inte inom andra skolformer, gjordes för att enligt läroplanen (Gy11) för gymnasieskolan är gymnasieskolans syfte att förbereda elever inför arbetslivet och vidare studier (Skolverket, 2011). Således inkluderades inte studie- och yrkesvägledare inom grundskolan i datainsamlingen då de flesta eleverna inom grundskolan har några år kvar innan de ska påbörja arbetslivet. Som tidigare nämnts föll valet på att i första hand

kontakta och intervjuar studie- och yrkesvägledare inom ett kort geografiskt avstånd från oss för att i möjligaste mån kunna utföra intervjuerna fysiskt på plats och därigenom reducera antalet digitala intervjuer. Målet var annorlunda uttryckt att försöka undvika diverse problem och utmaningar som kan följa med digitala intervjuer såsom tekniska problem med digitala applikationer, missförstånd i relation till kroppsspråk, svårigheter att höra vad den andre säger och utmaningar att spela in intervjuerna med en god kvalitet (Thunberg & Arnell, 2021). Denna avgränsning kunde dock inte appliceras fullt ut (se vidare under Metoddiskussion).

3.3 Upprättande av kontakt med respondenterna

Utifrån studiens urvalsprinciper kontaktades flera skolor i norra Sverige för att därigenom komma i kontakt med potentiella deltagare. Gymnasieskolor som låg närmast oss geografiskt kontaktades först. När det visade sig att det inte gick att rekrytera tillräckligt många respondenter till studien i det geografiska närområdet kontaktades andra gymnasieskolor som låg geografiskt längre bort och dessa respondenter fick intervjuas digitalt. För att komma i kontakt med respondenterna sökte vi upp deras e-postadresser genom att leta efter kontaktuppgifter till personal på hemsidorna till skolorna som valts ut. E-postadresser till studie- och yrkesvägledarna fanns på de flesta skolornas hemsidor, och där det inte fanns kontaktades istället rektorerna på dessa skolor via mejl för att fråga om vägledarnas e-postadresser. Därefter kontaktades samtliga respondenter med ett individuellt mejl. I mejlet framgick studiens syfte och utformning samt hur lång tid en intervju ungefär skulle ta att genomföra. Denna information presenterades i ett missivbrev (se Bilaga 1) (Stukát, 2005), där det dessutom framgick att studien är baserad på forskningsetiska principer (se Vetenskapsrådet, 2017), vilket presenteras i senare avsnitt, samt våra e-postadresser ifall intervjupersonerna fick några frågor om studien eller intervjuerna. Efter att kontakt etablerats och studie- och yrkesvägledaren tackat ja till en intervju bestämdes vilken dag och tid som intervjun kunde genomföras på. Fördelen med mejlet och tillhörande missivbrev var att respondenterna efter sina intervjuer var slutförda kunde ta kontakt med oss för att till exempel komplettera med ytterligare svar i relation till frågorna som ställdes.

3.4 Semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsverktyg

Insamlingen av empiri har gjorts via en kvalitativ metodansats och med semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsverktyg (Bryman, 2018). Semistrukturerade intervjuer valdes med målet att möjliggöra att respondenternas tankar, uppfattning och erfarenheter

framträdde på ett mer djupgående vis. Enligt Denscombe (2018) är semistrukturerade intervjuer fördelaktiga då det datainsamlingsverktyget erbjuder en balans mellan flexibilitet och struktur vilket tillåter intervjuaren att följa respondenternas svar i realtid samtidigt som viktiga teman och frågeområden bibehålls. Vidare för Denscombe fram att denna flexibilitet i intervjusituationen främjar en öppen tvåvägsdialog och skapar en gynnsam samtalsmiljö i vilken betydelsefull och detaljerad empiri kan samlas in.

3.5 Intervjuguide

Som ett led i att kunna genomföra våra intervjuer så konstruerades en semistrukturerad intervjuguide (Bryman, 2018) (se Bilaga 2). En sådan guide innehåller enligt Bryman (2018) ett antal förutbestämda teman med ett antal tillhörande följdfrågor vilket bidrar till att samtliga respondenter ställs inför respektive tema i samma ordningsföljd.

Intervjuguiden består av elva öppna frågor och utforskande följdfrågor. Till en början riktas fokus på den snäva vägledningen, och i slutet riktas fokus på den vida vägledningen. Detta innebär att intervjuguiden börjar med att kartlägga respondentens uppfattning och tankar kring ungdomsarbetslösheten utifrån sin yrkesprofession. Den snäva vägledningen handlar främst om vad den enskilda studie- och yrkesvägledaren gör i det förebyggande arbetet mot ungdomsarbetslöshet. Hit räknas exempelvis vägledningssamtal och utformning av olika studieplaner. Den vida vägledningen handlar om vad samtliga yrkesprofessioner inom skolvärlden och influerande externa aktörer gör i det förebyggande arbetet mot ungdomsarbetslösheten. Hit räknas exempelvis kommunala aktivitetsansvaret (KAA) och Samstart in.

3.6 Genomförande av intervjuerna

Det första steget för att genomföra intervjuerna var, beroende på om det var en fysisk eller digital intervju, att antingen ta sig till intervjupersonens arbetsplats eller att distribuera en Zoom-länk som alla deltagare kunde använda för att ansluta till ett Zoom-rum. Innan intervjuerna påbörjades presenterade vi oss för varandra och berättade om studiens syfte samt tidsramen för intervjun i syfte att återberätta om informationen som fanns i missivbrevet. Detta är något som Denscombe (2018) förklarar som en standardformalitet att hålla sig till innan en intervju påbörjas. Därefter frågade vi om intervjupersonernas tillåtelse att spela in samtalet som en ljudfil och förtydligade att all information som utbyts under intervjun kommer att behandlas med sekretess. Syftet med detta är att intervjupersonerna ska kunna känna att de kan tala fritt utan oro om ämnet som behandlas (Denscombe, 2018). Efter att vi fått de intervjuades godkännande att spela in samtalen,

och att de signerat samtyckesblanketten (se Bilaga 4), kunde intervjuerna påbörjas. Under intervjuerna fick en av oss anteckna det som sades för att på ett ytterligare sätt, förutom ljudinspelningen, bibehålla information och den andra ställa frågor till intervjupersonerna utifrån vår semistrukturerade intervjuguide. I vissa fall ställde vi även följdfrågor som inte var en del av intervjuguiden för att få vidare information om ämnet. De frågor som intervjupersonerna inte kunde svara på direkt hoppade vi över och tog upp i slutet av intervjuerna, detta för att se om de hade kommit på något att svara på dessa under intervjuernas gång. Vi berättade också att de kunde mejla oss i efterhand om några ytterligare tankar uppkommit efter intervjuerna. I slutet av alla intervjuer gav vi till sist de intervjuade möjligheten att påpeka eventuella saker som de ansett saknats i intervjun, och tackade sedan intervjupersonerna för deras deltagande (Denscombe, 2018).

3.7 Tematisk analys som dataanalysmetod

Samtliga intervjuer både fysiska och digitala intervjuer har transkriberats för att kunna analyseras (Braun & Clarke, 2021). För att analysera dess resultat har vi använt tematisk analys (Bryman, 2018) som dataanalysmetod. Enligt Bryman (2018) är det en kvalitativ forskningsmetod som ger forskaren möjlighet att systematiskt identifiera, analysera och redovisa återkommande mönster (teman) och sub-teman i den insamlade empirin. Valet av tematisk analys i föreliggande studie grundar sig i möjligheten att kunna göra detaljerade och komplexa analyser av den insamlade empirin i relation till syftet och frågeställningarna.

Enligt Bryman (2018), som framgår av namnet, är just 'tema' av central betydelse i denna dataanalysmetod. Den bygger på att konstruera ett tema som i sin tur bygger på kodning av i vårt fall transkriberade intervjuer. Bryman (2018) beskriver en typ av tabellbaserad strategi för att genomföra en tematisk analys. En strategi för att kunna sammanställa och strukturera empiri genom att konstruera centrala teman och sub-teman. I denna studie används med inspiration från Bryman en enkel tabell för att skapa struktur och tydlighet i den empiri som har samlats in. I en tematisk analys ligger fokus på vad respondenterna säger och uttrycker. Med tanke på studiens syfte att bilda kunskap om hur studie- och yrkesvägledares arbetar mot att förebygga ungdomsarbetslöshet ansågs alltså tematisk analys vara den mest lämpade dataanalysmetoden. Genom att i analysarbetet först konstruera koder, därefter sub-teman och slutligen teman kunde en tydlig resultatbild växa fram (se Tabell 1).

Enligt Bryman (2018) omfattas en tematisk analys av en serie med sex olika principer som ska tillämpas när empiri analyseras. Den första principen är att transkribera allt empiriskt material. Den andra principen är att noggrant läsa igenom och bekanta sig med allt material. Den tredje principen är att påbörja kodning av materialet, det vill säga markera text som är relevant till studiens syfte och frågeställningar. I den fjärde principen omvandlas koderna till först sub-teman och sedan till teman vilka blir övergripande benämningar med relevans för studiens syfte, teoretiska utgångspunkt och tidigare forskning. I enlighet med den femte principen sker sedan en sammanfattning av all insamlad material under varje tema. Till sist ska forskaren utifrån den sjätte principen relatera de konstruerade temana till varandra vilket medger att en sammanhängande text kan skrivas fram. Dessa principer har använts i analysarbetet och med bas i den femte och sjätte principen kommer resultatet av föreliggande studie att rapporteras.

Tabell 1. Exempel på hur analysen av det empiriska materialet genomförts.

Koder	Sub-teman	Teman
Högskoleförberedande Yrkesförberedande Uppnå mål Egen vilja och intresse	Arbetsmarknadens avstånd Praktik/Lärling Förebilder Vid- och snäv vägledning	Studie- och yrkesvägledarens förebyggande arbete
Omgivning Psykisk hälsa Självförtroende	Yttre motivationsfaktorer Inre motivationsfaktorer Förebilder	Handlingshorisontens betydelse
NPF Stöd från omgivning Stöd från gymnasieskolan	Ungdomsgaranti Samstart KAA Arbetsförmedlingen	Samarbete med externa och interna aktörer
Efter gymnasiet Olika utbildningsvägar Samhällsförändringar	Olika utbildningsformer Olika yrkesområden Uppdaterad information	Samhälles påverkan på ungdomsarbetslöshet

AI		
Valkompetens		

3.8 Etiska ställningstagande

Etiska ställningstaganden och principer har legat till grund av studien. Detta med målet att uppnå god kvalitet både under genomförandet och efter i samband med redovisning av resultat, analys, diskussion och slutsatser. Studien har anammat Vetenskapsrådets (2017) definition av god forskningssed och som kan sammanfattas med fyra huvudkrav; *informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.*

Informationskravet beaktades genom att respondenterna i förväg informerades om studiens syfte och frågeställningar samt därigenom skapa en medvetenhet hos respondenterna om studiens kunskapsanspråk.

Samtyckeskravet beaktades genom att respondenterna tilldelades information om vikten av att de själva tog ett aktivt beslut att delta i studien eller inte. För att garantera ett samtycke genomfördes inga intervjuer innan respondenterna frivilligt hade skrivit under vår samtyckesblankett som också klargjorde att respondenterna när som helst under studiens genomförande kunde avbryta sitt deltagande.

Konfidentialitetskravet beaktades på så vis att respondenterna i förväg blev informerade om att deras identitet alltid skulle komma att både skyddas och hållas anonymt, under och efter studiens genomförande. Vid citering kommer respondenternas namn att skrivas ut fingerade för att försäkra deras anonymitet.

Nyttjandekravet beaktades på så vis att respondenterna blev informerade om att empirin som samlades in via intervjuerna endast kommer att nyttjas i ett specifikt studieändamål, med andra ord vårt examensarbete.

3.9 Metoddiskussion

Metodkapitlet inleds med en beskrivning av urvalsprocessen, där både bekvämlighetsurval och subjektivt urval användes för att rekrytera åtta studie- och yrkesvägledare på gymnasieskolor. Valet att fokusera på gymnasieskolor motiveras bero på deras centrala roll i förberedelsen av elever inför arbetslivet enligt läroplanen Gy11. Genom att använda dessa urvalsprinciper kunde respondenterna kontaktas effektivt inom den givna tidsramen

på tio veckor. Initialt valde vi ett bekvämlighetsurval för att möjliggöra fysiska intervjuer i geografiskt närområde, nu i efterhand har däremot två av åtta intervjuer tvingats genomföras digitalt. Detta innebär att exempelvis ett målinriktat urval hade kunnat anses mer lämpligt nu i efterhand. Genomförandet av de digitala intervjuerna mötte däremot inga tekniska hinder eller likande som studien ville aktivt förhindra med fysiska intervjuer.

Baserat på studiens metodval att genomföra intervjuer finns det en medvetenhet om att resultatet kommer att synliggöra en snäv bild av studie- och yrkesvägledares förebyggande arbete mot ungdomsarbetslöshet (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015). Detta innebär att resultaten inte kommer kunna klassas som generaliseringsbara, då denna undersökning är av småskalig art med endast åtta respondenter och inte kommer ha möjligheten att bli representativt. Däremot kan resultaten användas som utgångspunkt i framtiden för vidare forskning inom området (Bryman, 2018).

Inom kvalitativa intervjustudier är validitet som begreppet svår diskuterat efter som empirin som samlas in och undersöks inte är mätbart. Begreppet validitet betyder även giltighet och syftar till att forskaren endast studerat det som har varit avsett att studera. Denna studie har god validitet då studien från start riktat fokus på att undersöka hur en studie- och yrkesvägledare arbetar förebyggande mot ungdomsarbetslöshet, vilket är vad som framkommit genom studiens gång (Denscombe, 2018). Begreppet reliabilitet betyder tillförlitlighet och innebär att andra forskare, vid ett annat tillfälle ska ha möjlighet att återbilda likadant resultat. Om flera andra forskare genomför undersökningen med likadan metodanvändning och uppnår samstämmiga resultat, indikerar det att undersökningen har en hög grad av reliabilitet. Däremot eftersom vi lever i en ständigt förändrande samtid finns risken att dominerande åsikter och värderingar ändras kontinuerligt mer tiden, vilket kan innebära att respondenternas åsikter i led kommer lika så ändras. Detta innebär att denna studie har en medelnivå av reliabilitet eftersom vi har fokuserat extra och detaljerat beskrivit studiens tillämpningar i metodkapitlet, men kan inte styra vilken tid denna studie eventuellt kommer att lyftas ifrån. Vårt fokus har däremot riktats mot att vara så transparenta i metodavsnittet som möjligt för att förhoppningsvis inspirera att fler riktar fokus på studiens syfte och frågeställningar.

4. Resultat

I detta kapitel redovisas den insamlade empirin. Resultatet är baserat på studiens intervjuer med åtta respondenter. Resultatet har delats upp i fyra teman med ett sub-teman för att redovisningen ska bli så tydlig som möjligt. Namnen på respondenterna är fingerade för att värna om deras integritet. Respondenterna kallas för: Kent, Kristina, Göran, Eva, Pia, Åsa, Anders och Lina.

4.1 Studie- och yrkesvägledarens förebyggande arbete

Samtliga respondenter anser att deras roll som studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan spelar en central roll i att förebygga ungdomsarbetslöshet genom olika anpassade insatser. Exempelvis att individuella vägledningssamtal kan ge eleverna möjlighet att utforska olika framtida studie- och yrkesvägar samt att stärka deras självkänedom. Dessa insatser beskriver studie- och yrkesvägledarna i termer av att kunna hjälpa eleverna att identifiera sina intressen, styrkor och mål för att sedan vägleda dem mot lämpliga studie- och yrkesval.

Vidare berättade fem av åtta att de tillsammans med svensklärare anordnar lektionstillfällen med studie- och yrkesvägledande inslag som räknas till den vida vägledningen under sista året på gymnasiet. Under dessa tillfällen får eleverna information om hur de kan skapa egna CV:n, skriva personliga brev och förbereda sig inför framtida arbetsintervjuer. Tre av åtta berättade att de inte anordnar lektionstillfällen med studie- och yrkesvägledande inslag, eftersom det inte anses finnas tid då de även har ett stort administrativt uppdrag och hänvisar istället eleverna till redan inspelade föreläsningar. Majoriteten av respondenterna menar däremot att eleverna alltid aktivt kan söka dem för stöd gällande studie- och yrkesvägledande insatser som räknas till den sväva vägledningen exempelvis att skriva CV, personligt brev eller praktiskt öva inför arbetsintervjuer. Respondenterna menar dock att merparten av eleverna i gymnasieskolan inte själva tar ansvar för att boka in vägledningssamtal, utan oftast prioriterar exempelvis raster för att umgås med vänner. Kent säger:

När eleverna går i gymnasiet förväntas de ta större eget ansvar över sina studier. Detta innebär att om de behöver vägledning så står ju dörren alltid öppen... Men vi har inte möjlighet att ständigt jaga varje enskild elev för att de ska exempelvis skapa en stark valkompetens för att fatta välgrundade framtidsval, gymnasiet är trots allt frivilligt... Detta arbete ska däremot skett

i tidigare åldrar, i högstadiet då det inte är lika stort administrativt uppdrag som studie- och yrkesvägledare där...

Respondenten Kristina reflekterar över elevernas förmåga att boka in samtal och menar att det kan skapa en del orättvisor eftersom alla enskilda elever är unika och kommer från olika familjer med olika förutsättningar. Något som kan leda till att alla elever inte tilldelas likvärdig vägledning om de inte aktivt själva frågar efter det alternativt om en sådan vägledning görs obligatoriskt i gymnasieskolans övergripande arbete. Kristina säger vidare:

Sen finns det fåtal elever som bokar vägledningssamtal för planering eller bara samtal om framtida studie- och arbetsliv... Några av dessa har jag frågat av ren nyfikenhet hur det kommer sig att de önskar vägledningssamtal med en studie- och yrkesvägledare. Då berättar de ofta att det är andra influenser i deras omgivning som exempelvis föräldrar eller morföräldrar som har motiverat dem att göra det. Detta väcker tanken att elever som inte har denna influens inte vet varför de ska boka eller ens ha ett vägledningssamtal...

Utifrån citatet ovan betonas behovet av att alla elever bör tilldelas möjligheten att inse värdet av ett vägledningssamtal eller vägledningsinsats, eftersom det annars mest troligt inte aktivt prioriteras av eleverna själva vilket kan begränsa deras valmöjligheter efter gymnasiet. Gymnasiet är frivilligt och lika så är exempelvis vägledningsinsatser, och respondenterna menar att eleverna inte alltid är så medvetna om att deras val under gymnasietiden många gånger kommer sätta en grund för deras valmöjligheter i kommande studie- och arbetsmöjligheter.

Samtliga respondenter anser att tidiga vägledningsinsatser är väsentliga för att utveckla elevens självkännet och valkompetens. Vidare att elever bör få en bred och övergripande information om utbildningar och arbetsmarknaden i grundskolan för att de ska vara så väl förbereda som möjligt inför kommande karriärval och att ta steget in på arbetsmarknaden. Vägledarna för även fram att de inte ska bestämma åt eleverna vad de ska göra efter grundskolan och inte varken matcha utbildning till varje elev eller begränsa dem utifrån deras betyg. Vidare förklarar respondenterna att elever i grundskolan bör få veta att de som har en gymnasieexamen har det lättare att senare få ett jobb vilket skulle bidra till att eleverna inser värdet i att anstränga sig i skolan och att ta sin examen. Göran

nämner även att det bör finnas mer kunskap om arbetsmarknaden i skolämnena. Han säger att “man hade kunnat titta på saker som löner på exempelvis matematiken och få lära sig mer om arbeten i ämnen som SO”. Det finns även uppfattningen hos respondenterna att eleverna redan i mellanstadiet bör få besöka olika arbetsplatser för att både ge dem en inblick i olika branscher och en bättre förståelse om hur arbetslivet fungerar och vilka förväntningar som finns. Besök som kan väcka nya intressen och vidga elevernas perspektiv.

4.1.1 Högskole- och yrkesförberedande program

Av de åtta respondenterna var det tre som angav att de ansvarade för högskoleförberedande program och fem för yrkesförberedande program. Under intervjuerna framkom det att innehållet och funktionen av studie- och yrkesvägledning ofta skiljer sig åt beroende på om eleverna går ett högskoleförberedande eller ett yrkesförberedande program. Eva berättar:

Elever som tar examen från ett högskoleförberedande program anses vanligtvis inte ha en specifik yrkestitel som direkt kan leda till arbete efter gymnasiet, utan förväntas snarare att fortsätta sina studier på högre nivåer. Dessa elever kan därför behöva mer vägledning för att fatta välgrundade val inför deras framtidsval... Å andra sidan går elever som tar examen från ett yrkesförberedande program vanligtvis ut med en specifik yrkestitel som direkt kan leda till arbete och anställning...

Fem av respondenterna påpekade att dagens elever 'utsätts' för en stor mängd information och som studie- och yrkesvägledare bör man vara medveten om detta. Anledningen till det är att som vägledare menar respondenterna så strävar man alltid efter att utvidga perspektiven vilket dock kan leda till att eleverna känner en större osäkerhet inför kommande studie- och yrkesval. Vidare menade fem av åtta respondenter att elever som förväntas ta en yrkesexamen ofta bör få höra, eller till och med få bekräftat, att deras val av ett yrkesförberedande program nästan garanterat kommer att leda till ett arbete. Inte få fler eller andra alternativ studie- och arbetsmöjligheter presenterade för sig.

Det är just liknande dilemman som vi som studie- och yrkesvägledare ställs dagligen inför... Ska vi tillgodose elevens dröm som kanske inte är trolig om vi ska vara helt ärliga eller ska vi tillgodose samhällets behov av specifik arbetskraft? Majoriteten av alla yrkesförberedande gymnasieprogram utgör flera bristyrken i det svenska samhället, vilket

understryker behovet av att främja tillgången till dessa yrken och undvika information som förminskar deras betydelse. (Pia)

Citatet ovan synliggör att studie- och yrkesvägledare som arbetar inom en gymnasieskola kan ställas inför olika sorters dilemman under sitt arbete vad gäller att hjälpa elever att se och fatta deras framtida studie- och yrkesval. Resultatet visar att som studie- och yrkesvägledare är självklar utgångspunkt att arbeta för att alla elever ska både hitta och fatta rätt studie- och yrkesval. Men när arbetsmarknaden och arbetsmöjligheter inte finns inom elevernas önskade studie- och yrkesval riskerar dessa att besitta en icke efterfrågad utbildning, vilket respondenterna menar kan leda till ungdomsarbetslöshet efter gymnasiet.

4.2 Elevernas olika förutsättningar

Sex av respondenterna nämnde att en utmaning med att förebygga ungdomsarbetslöshet är elevernas olika individuella förutsättningar. Till exempel elevernas psykiska mående, sociala omgivning, socioekonomiska bakgrunder och stöd samt eventuella inlärningssvårigheter eller funktionsnedsättningar. Respondenterna menar att olika förutsättningar kan skapa klyftor i tillgången till ungdomarnas framgång i utbildnings- och arbetsmöjligheter. Åsa menar dock att rollen som studie- och yrkesvägledare på gymnasiet inte alltid innebär ett elevnära arbete vilket kan försvåra möjligheten att kartlägga varje enskilds elevs nuvarande och framtida studie- och arbetsmässiga utgångspunkt. Åsa säger:

Ja men när man är på en gymnasieskola som syv har man oftast ett par hundra elever som i mitt fall 456 elever... Man kan höra en del viktiga aspekter om eleverna under elevhälsoteams träffarna men det är inte alltid vi får chansen att lära känna dem i person vilket inte är samma sak. För att då nå ut till elever som inte bokar in vägledningssamtal brukar jag låna lektionstillfällen för att ge ut generell information, vägar efter gymnasiet eller likande... Det är aldrig och ja jag kan säga aldrig att alla elever är närvarande och aktiva under dessa tillfällen så jag kan få chansen att lära känna dem där riktigt heller. Utan snarare tvärtom de ser det som ett tillfälle som inte betygsätts och därför inte kanske anstränger sig så lika mycket.

Av citatet ovan framgår det att Åsa upplever svårigheter att nå ut till elever som hade kunnat haft nytta av vägledande insatser av en studie- och yrkesvägledare. Hon berättar vidare att om mer tid hade riktats mot det elevnära arbetet så hade hon kunnat nå ut och

fånga upp fler elever som i sin tur kunnat fatta välgrundade val inför deras framtid. Respondenterna menade att information från elevhälsoträffar spelar en central roll i att skapa en grunduppfattning om eleverna. Däremot menade respondenterna att när fysiska eller digitala samtal med eleverna inte genomförs för att upptäcka deras värderingar och självbild kan framgången av vägledande åtgärder begränsas. Åsa beskriver att:

Elever som känner att de inte klarar av att vara kvar i skolan på grund av deras mående och överväger att hoppa av kräver andra åtgärder för att förebygga detta. Även här försöker vi som studie- och yrkesvägledare att komma fram till hur de ska kunna ta sig igenom gymnasiet utan avhopp... Därefter försöker vi alltid erbjuda alternativa upplägg i elevernas skolgång eller praktikplats för att de inte ska hoppa av skolan...

I citatet ovan uttrycker Åsa svårigheterna med att skraddarsy individuella programstrukturer utan att eleverna i denna elevgrupp involveras och att utgångspunkt tas i deras individuella behov. En del av svårigheten som framkommer i resultatet är bristande kommunikation. Att elever hoppar av gymnasiet menar samtliga av respondenterna är det absolut sista alternativet och vidare att det finns en rad åtgärder som kan användas för att motverka detta. Återigen betonas att det krävs att dessa åtgärder mottas och utförs i samråd med eleverna själva. Anders berättar:

Jag har varit med om att elever har hört från familj och vänner att vissa fortsatta studier eller arbeten är på ett särskilt sätt och direkt räknar bort dessa som möjliga alternativ... Typ som det är svårt, det är omöjligt, det är dåligt... Trots att det som de hört inte är sanningen och deras valalternativ gällande möjliga vägar efter gymnasiet blir därför färre...

Citatet ovan betonar vikten av att tilldela eleverna sanningsenlig information inte bara om olika studie- och arbetsmöjligheter utan även innebörden av informationen. Respondenterna för fram att vi lever i en ständigt förändrande tid där individer utan specifik kunskap om utbildningssystemet eller arbetsmarknaden kan besitta föräldrad insikt inom olika utbildningar och branscher. Av den anledningen poängterar respondenterna vikten av att förmedla uppdaterad information om olika studie- och arbetsalternativ till eleverna vilket respondenterna menar kan öka deras valmöjligheter i stället för att tvärtom förminska de samma.

4.3 Samarbete med externa och interna aktörer

Fem av respondenterna påpekar att en stor del av det förebyggande arbetet för ungdomsarbetslöshet sker under gymnasieskolans elevhälsoteam-möten (EHT). De nämner att det ofta är först under dessa möten som de får vetskap om vilka elever som är i riskzonen för att bli arbetslösa efter gymnasiet. Respondenterna menar att det ofta är elever med hög frånvaro och som inte når målen i vissa kurser som ligger i riskzonen. Det är först efter att studie- och yrkesvägledarna har fått vetskap och information om dessa elever som de kan påbörja sitt förebyggande arbete. Detta arbete utförs genom att vägledarna har samtal med dessa elever och då försöker ta reda på vad det är som har orsakat deras frånvaro och underkända betyg. Vidare förklarar respondenterna att de även jobbar med dessa elever med målet att höja deras motivation att närvara i skolan och att försöka klara av kurserna. Ett sätt de gör detta på är att försöka förklara för eleverna att det är bra att anstränga sig i skolan för att vara förberedda inför arbetslivet och att det finns hjälp att få av skolan. Dessutom informerar de eleverna om vilka möjligheter som finns efter gymnasiet om de inte skulle få sin gymnasieexamen, exempelvis vuxenutbildning och folkhögskola. Kristina nämner dock att trots deras försök att motivera eleverna är de inte alltid lyckosamma och vissa elever blir trots deras vägledande insatser arbetslösa efter gymnasiet:

Det kan visa sig att eleven behöver syv-insatser, eller behöver kuratoriska insatser, eller specialpedagogiska insatser, eller nå hälsoinsatser... men ibland visar det sig att trots våra insatser når eleven ändå inte nå målen. Ibland fattar vi då beslutet att eleven får skrivas ut, och ibland är det eleven själv som vill göra avbrott för att den vill göra något annat, för att den är skoltrött och så vidare och det går inte framåt...

Kristina förklarar i citatet ovan att skolan i första hand gör allt de kan för att motivera eleverna till studierna och att de använder alla resurser de har i form av kompetens även från diverse annan personal på skolan. I vissa fall räcker detta ändå inte till utan de får då lämna över arbetet med dessa elever till externa aktörer. Respondenterna berättar att när så sker informerar de eleverna om vad som kommer hända med dem närmast och vad de har för alternativ och möjligheter. Eva tycker dock att skolan bör arbeta ännu mer intensivt med eleverna innan de låter andra aktörer ta över. Eva förklarar:

Vi försöker att jobba med elever när de är här. Vi försöker göra allt vi bara kan för att de ska vara kvar. Ibland kan skolan ge upp på eleverna lite för

snabbt och bara förlita sig på att någon annan ska ta hand om saken... När de får stanna kvar på skolan och vara ute på en praktikplats så underlättar det väldigt mycket för övergången till arbetslivet. Jag har nog en annan ingång där... att skolan verkligen ska försöka få eleverna att prova vara på en praktikplats, innan man lämnar över ansvaret på någon annan.

Citatet ovan markerar hur Eva tycker att det finns brister i skolans förebyggande arbete mot ungdomsarbetslöshet och vidare att en omfattande utbildningstid i skolan är något som hjälper eleverna att ta sig ut i arbetslivet. Eva förklarar ytterligare att så länge eleverna tar sig över de första hindren och stannar kvar i skolan så är det därefter lättare att arbeta med dem och hjälpa de allra flesta att ta sin gymnasieexamen.

Samtliga respondenter nämner vikten av ett samarbete mellan gymnasieskolan och kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar (KAA). När insatserna i skolan inte räcker till blandas kommunen in och bidrar med sina egna insatser för att få eleverna sysselsatta. Respondenterna förklarar att ifall eleverna slutar i gymnasieskolan så rapporterar personalen inom skolan det till elevernas hemkommun. Med hjälp av KAA kan dessa elever därefter få hjälp med att hitta en sysselsättning. Detta kan exempelvis vara genom att erbjuda eleverna praktik på en arbetsplats som senare skulle kunna leda till ett jobb. Samtliga respondenter nämnde dessutom att ett samarbete med Arbetsförmedlingen i form av det som kallas för Samstart finns för att hjälpa eleverna med övergången till arbetslivet. De erbjuder Samstart åt de elever som gått ut gymnasiet för att kunna underlätta deras övergång till arbetslivet. Respondenterna berättar att eleverna får hjälp av Arbetsförmedlingen att hitta praktikplats, skriva CV och söka jobb. En av respondenterna påpekar dock att Samstart endast är för de som har en funktionsnedsättning vilket i praktiken innebär att alla elever inte har möjligheten att få denna typ av hjälp.

För att förhindra att ungdomar i gymnasieåldern går utan sysselsättning så samverkar vi alltid med KAA, det vill säga att om en elev skrivs ut från skolan är vi alltid skyldiga att rapportera detta till elevens hemkommun. Det de gör då är att träffa eleven och tillsammans försäkra sig om att de hittar någon form av sysselsättning för eleven, så att ingen ska gå utan sysselsättning eller arbete... elever som annars avbryter gymnasiestudierna kanske inte är de primära som en arbetsgivare vill anställa, och därför finns KAA så att eleverna kan få hjälp med praktikplats som eventuellt kan leda till ett jobb. Men de rekommenderar också att eleverna ska försöka komma tillbaka till skolan och avsluta sina studier någon gång. (Pia)

Av citatet ovan framgår hur skolan arbetar med elevers hemkommuner för att få eleverna sysselsätta igen. Pia menar att man ska använda sig av de hjälpmedel och tillgångar som finns tillgängliga, i detta fall alltså samverka med elevers hemkommuner. Hon förklarar vidare att skolan ska försöka hjälpa eleverna på bästa sätt och att det är mindre viktigt om detta sker direkt via skolan eller om hjälpen kommer från externa aktörer. Resultatet visar här att vägledarna har skilda åsikter när det kommer till att samarbeta med externa aktörer och hur de ska hantera och lösa problemen med sysselslösa ungdomar.

4.4 Ungdomsarbetslöshet ur ett samhällsperspektiv

Samtliga respondenter anser att för att förebygga ungdomsarbetslöshet på lång sikt kommer det inte enbart krävas strategier från skolvärlden utan även reformer från olika samhällsstrukturer. Respondenterna ger uttryck för att utbildningsystemet och arbetsmarknaden är under ständig förändring vilket har medfört att vissa yrken har försvunnit och andra tillkommit. Sju av åtta respondenter anser däremot att samhällets förändringar inte avspeglas i gymnasieskolans verksamhet. Att så är fallet menar respondenterna kunna leda till att elever efter studenten besitter kvalifikationer som inte efterfrågas på arbetsmarknaden eller att det finns ett överskott av en särskild kvalifikation vilket i sin tur kan leda till ungdomsarbetslöshet. Lina säger:

Ja det har ju länge varit i diskussion om dimensionsutredningar, där platserna på bland annat samhällsvetenskapliga program är i behov av att minskas och platserna på yrkesförberedande programmen behöver utökas eftersom samhället inte efterfrågar lika många samhällsvetare längre, utan snarare tekniker och elektriker... Sam [samhällsvetenskapliga programmet] har även länge varit en av de populäraste linjerna som flest elever söker sig till, trots att de inte direkt leder till arbete. Men jag tror att inom snar framtid att samhällsprogrammen kommer att följa de humanistiska programmets öde som i princip försvunnit från de flesta gymnasieskolor, just på grund av att dess kunskaper inte är efterfrågad i vårt svenska samhälle.

Av citatet ovan framgår det att en förändring gällande antal platser på de olika gymnasieprogrammen bör och troligtvis kommer att ändras. Respondenterna för fram att svensk gymnasieskola bör erbjuda program som arbetsmarknaden i det svenska samhället är i behov av och som med större sannolikhet kommer att leda till arbeten för elever som

tar studenten. Men, istället menar respondenterna att elever riskerar att besitta en gymnasieexamen men utan goda framtidsutsikter vad gäller att slå sig in på arbetsmarknaden.

4.5 Huvudsakliga resultat i sammanfattning

Resultatet har synliggjort att studie- och yrkesvägledningens förebyggande arbete i sig själv spelar en central roll i att hjälpa elever utforska studie- och yrkesvägar samt för att stärka deras självkänedom. Resultatet visar dock samtidigt att det inte är vanligt att elever aktivt söker vägledningssamtal, vilket kan leda till begränsade valmöjligheter efter gymnasiet. Detta betonar behovet av en ökad medvetenhet bland elever om värdet av vägledningssamtal för att maximera deras framtidspotential. Försöket att nå ut och fånga upp elever med 'lånade lektionstillfällen' framträder i resultatet som en mindre framgångsrik strategi då eleverna enligt respondenterna inte tar dessa tillfällen på allvar. Anledningen kan vara att det sällan sker och att studie- och yrkesvägledaren därmed inte haft möjligheten att etablera en fungerande och elevnära kontakt.

Tidiga vägledningsinsatser i skolan tycks dessutom vara viktiga för att förbereda elever inför arbetslivet. Detta genom att arbeta med elevernas valkompetens och självkänedom samt att informera dem om utbildningar och arbetsmarknaden. Redan i mellanstadiet bör dessa insatser ske genom mer kunskap om arbetsmarknaden i skolämnen och besök på olika arbetsplatser för att eleverna ska få en ökad förståelse av arbetslivet.

I resultatet framkom även att ett dilemma som studie- och yrkesvägledare möter i sitt arbete är att balansera elevernas framtidsdrömmar med samhällets behov av arbetskraft. Det betonas att elever både inom högskoleförberedande och yrkesförberedande program behöver erbjudas insikt om arbetsmarknadens behov i relation till deras individuella mål för att kunna göra välgrundade val. Med andra ord visar resultatet att det finns ett behov att interagera vägledande insatser i gymnasieskolans övergripande arbete för att på så vis tillgodose elever med kontunerliga tillfällen för att planera och förberedas inför framtida studie- och arbetsliv. Härutöver visar resultatet att elevernas olika förutsättningar är en utmaning och att det krävs ett nära kollegialt samarbete med gymnasieskolans interna yrkesprofessioner, men även med externa aktörer för att på så vis säkra att eleverna både klarar sig fram till examen och har möjlighet att komma in på fortsatta studier eller på arbetsmarknaden.

Avslutningsvis visar resultatet att varken studie- och yrkesvägledaren eller 'skolvärlden' har förmågan att ensam klara av det förebyggande arbetet mot ungdomsarbetslöshet. Respondenterna menar att det kommer krävas samhällsförändringar inom utbildningssystemet för att möta arbetsmarknadens krav och minska risken för ungdomsarbetslöshet på lång sikt.

5. Analys

I detta kapitel tolkas, jämförs och analyseras de insamlade empiriska materialet med stöd av studiens teoretiska ramverk – Career-ship-teorin och begreppet självtillit från socialkognitiv karriärteori. Med utgångspunkt av val av teori har analysen disponerats med tre huvudområden.

5.1 Studie- och yrkesvägledarens förutsättning att integrera sitt arbete

Analysen visar att studie- och yrkesvägledning på gymnasiet har en viktig roll i att förebygga ungdomsarbetslöshet. Vidare att ett av de centrala sätten för detta är genom individuella vägledningssamtal som syftar till att öka elevernas valkompetens, självkännedom respektive självtillit. Självtillit, som innebär individens förmåga att genomföra handlingar (Kolb, 2011), hjälper till att sätta ljuset på om en elev riskerar att bli arbetslös eller inte efter gymnasiet. Det innebär i föreliggande studie att studie- och yrkesvägledares kompetens kan ha en stor inverkan på hur elevernas självtillit utvecklas genom individuella vägledningssamtal. Tolkningen som görs är att vägledare som besitter goda kunskaper om hur de kan arbeta med elevers självtillit kan antas ha bättre möjligheter att förebygga arbetslöshet för sina elever. Detta särskilt i relation till arbetet med elever som har en lägre självtillit, vilket till exempel gör det svårare för dessa elever att ta egna beslut och sätta upp mål samt ha svårt att få en anställning på grund av låg handlingsförmåga.

Resultatet visar vidare att elever förväntas ta ett stort eget ansvar på gymnasiet vilket i sin tur innebär att många väljer att inte söka vägledning utan prioriterar sitt skolarbete. Eftersom resultatet även visar att individuella vägledningssamtal var ett av de främsta sätten att förebygga ungdomsarbetslöshet så riskerar elever som inte väljer att söka vägledning att gå miste om en möjlighet att via vägledningen utvecklas och vara mer redo att gå in i arbetslivet. Utifrån teorierna om självtillit av Lent et al. (1994) och Kolb (2011) visar analysen att elever kan riskera att inte utveckla sin självtillit till motsvarande nivå som de elever som väljer att söka vägledning och på så vis stå inför större utmaningar när de ska in på arbetsmarknaden. Det ska dock föras fram att elever som inte söker vägledning utan redan känner sig säkra på sina egna val och förmågor, har en hög självtillit, känner att det inte finns ett behov av individuella vägledningssamtal. Med andra ord att det inte behöver betyda att alla elever som inte deltar i några vägledningssamtal också löper en större risk för att bli arbetslösa efter gymnasiet.

Härutöver visar resultatet att orsaken till att vissa elever inte söker sig till vägledningssamtal kan vara för att alla elever är unika och kommer från olika familjer med olika förutsättningar. Utifrån Bourdieus (1998) kapital- och habitusbegrepp gör analysen att anledningen till att vissa elever inte söker sig till vägledning kan vara för att de kommer från en familj som inte innehar det 'rätta' kulturella kapitalet i relation till utbildningssystemet. Exempelvis kan detta ta sig uttryck i form av att elevernas föräldrar inte har tillräcklig kännedom om hur studie- och yrkesvägledning kan hjälpa en att öka sin valkompetens och självkännedom i syfte att göra välgrundade och informerade karriärval. Vidare att elevens habitus genom uppväxten och i familjen är format på ett vis som gör att hen inte ser ett värde i vägledning, eller kanske till och med i utbildningssystemet i sig, och därmed väljer att inte söka sig till en vägledare.

Det framkommer även i resultatet att lektionstillfällen är ett effektivt sätt för vägledarna att förbereda eleverna inför arbetslivet. Med stöd i Andergren (2015) kan vägledarna via sin kompetens om lektionsplanering, didaktik och pedagogik förstås ha möjlighet att under lektionstillfällena inverka på hur elevernas självförtroende ökar. Vidare visar resultatet att det huvudsakliga syftet med lektionerna för de flesta vägledarna var att eleverna skulle få arbeta med personliga brev, CV samt hur en förbereder sig inför arbetsintervjuer. Den analys som görs är att om vägledaren har god kunskap om dessa områden så kan det leda till att elevernas självförtroende ökar och att de senare har större möjligheter till anställning på ett jobb.

Ett ytterligare resultat som framkom är att betydelsen för vägledarna att förebygga ungdomsarbetslöshet genom samarbete med externa aktörer, inte minst när skolans egna insatser inte räckte till när eleverna slutat på sin gymnasieutbildning. Utifrån Hodkinson & Sparkes (1997) kan detta vara ett tecken på en brytpunkt för eleverna, antingen frivillig eller påtvingad beroende på vad orsaken för avhoppet var. En anledning till denna brytpunkt och att eleverna väljer att hoppa av skolan kan förstås som att de har en låg självförtroende (Lent et.al., 1994). Med andra ord att de inte tror på sina egna förmågor att klara av skolan och att det därför är bättre att avsluta utbildningen. För att gå vidare från en sådan brytpunkt kan externa aktörer som KAA och Samstart bidra till att öka elevernas självförtroende genom att erbjuda dem praktikplatser som eventuellt kan leda till en framtida fast anställning. Tolkningen som görs här är att om eleverna lyckas få en anställning på sin praktikplats så kan det vara något som höjer deras självförtroende då de kan känna en känsla av framgång (Kolb, 2011).

5.2 Elevens handlingshorisonts betydelse

I resultatet framkommer det att majoriteten av respondenterna erkänner att en betydande utmaning med det förebyggande arbetet mot ungdomsarbetslöshet är elevernas olika individuella förutsättningar. Med stöd av Careership-teorin som teoretiskt ramverk kan användningen av Pierre Bourdieus (1998) begrepp fält, kapital och habitus förklara hur elever tenderar att navigera eventuella karriärvägar.

Fältet inom utbildning och arbetsmarknad utgör den sociala miljön där eleverna befinner sig. Dessa fält präglas av komplexa relationer och maktdynamiker mellan olika aktörer som utbildningsinstitutioner, arbetsgivare och samhällets strukturer. För elever från olika bakgrunder innebär detta att de möter olika utmaningar och möjligheter beroende på vilken position de har inom fältet. De med starkare socialt och kulturellt kapital har ofta bättre förutsättningar att lyckas, medan de med mindre kapital kan möta större hinder.

Kapitalbegreppet hjälper oss att förstå dessa skillnader. Ekonomiskt kapital, såsom tillgång till materiella resurser, påverkar en elevs möjlighet att till exempel få tillgång till privat undervisning eller delta i aktiviteter som kan stärka deras CV. Socialt kapital, som omfattar nätverk och relationer, kan ge elever fördelar genom kontakter som kan leda till praktikplatser eller jobb möjligheter. Kulturellt kapital, som inkluderar utbildning och kulturella tillgångar, påverkar hur eleverna förstår och navigerar sina karriärval. De som har tillgång till mer eftertraktat kulturellt kapital, som exempelvis en omgivning som besitter högre utbildning och kulturella referenser som värderas högt inom fältet, har ofta en fördel.

Habitus, eller de djupt rotade dispositionerna och vanorna som individer utvecklar genom sina livserfarenheter, spelar också en avgörande roll i hur elever navigerar sina karriärvägar. Habitus formar elevernas ambitioner, självförtroende och sätt att tolka och reagera på olika möjligheter och utmaningar. Elever från mer privilegierade bakgrunder kan ha ett habitus som är bättre anpassat till de krav och förväntningar som ställs inom utbildnings- och arbetsmarknadsfälten, vilket gör att de kan dra större nytta av de möjligheter som erbjuds.

Careership-teorin hjälper oss att se att för att effektivt förebygga ungdomsarbetslöshet måste vi inte bara fokusera på individuella insatser, som vägledning och stöd, utan också på att förändra de strukturella och sociala förutsättningarna inom de fält där unga befinner sig. Detta innebär att vi behöver arbeta för att minska de ojämlikheter som finns i tillgången till ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital.

Ett praktiskt exempel på detta kan vara att skolor och kommuner utvecklar program som stärker sociala nätverk för elever från mindre privilegierade bakgrunder, samt att öka tillgången till mentorer och förebilder som kan hjälpa dem att navigera karriärval. Dessutom kan insatser för att förbättra elevers psykiska hälsa och välbefinnande spela en avgörande roll, då detta påverkar deras habitus och därmed deras förmåga att dra nytta av de möjligheter som erbjuds.

Vidare visar analysen att elevernas handlingshorisont utifrån Careership-teorin och Bourdieus begrepp fält, kapital och habitus erbjuder ett värdefullt ramverk för att förstå de komplexa faktorer som påverkar ungas karriärval och arbetsmarknadsutfall. För att effektivt förebygga ungdomsarbetslöshet krävs insatser som adresserar både individuella behov och de bredare strukturella och sociala faktorer som påverkar dessa behov. Detta synliggör även behovet att studie- och yrkesvägledare tillämpar ett differentierat tillvägagångssätt i sin yrkesprofession för att säkerställa lika möjligheter och stöd för varje enskild elev.

5.3 Skolors ansvarighetsgrad under elevernas olika brytpunkter

I denna del av analysen kan vi med stöd av Hodkinsons & Sparkes (1997) begrepp *brytpunkter* inom Careership-teorin ytterligare förstå och synliggöra viktiga faktorer som kan påverka elevers karriärval och dess övergångar. Forskarna beskriver brytpunkter som dels mer eller mindre aktiva val, dels medvetna och omedvetna val som kan komma att påverka deras karriärvägar. Det finns tre typer av brytpunkter: strukturella, frivilliga och ofrivilliga, som alla påverkar elevers beslut och karriärutveckling på olika sätt med olika ansvarighetsgrader från skolans håll.

Strukturella brytpunkter styrs av samhällsstrukturer och är övergångar som individer inte kan påverka aktivt, exempelvis övergången från lågstadiet till högstadiet. Dessa brytpunkter är fasta och innebär att eleverna måste anpassa sig till nya miljöer och förväntningar utan att ha något val i saken. Detta innebär att studie- och yrkesvägledarens vägledande insatser under högstadiet bör ha förmågan att ses som mer obligatoriska om det finns möjlighet och tillfällen att genomföra dessa. Enligt studiens respondenter ska det finnas mer utrymme till de elevnära arbetet för studie- och yrkesvägledare inom högstadieskolor, i jämförelse med studie- och yrkesvägledare inom gymnasieskolor. Detta synliggör att elever bör ha erbjudits möjligheten att säkerställa en stark valkompetens fram tills innan påbörjade studier på gymnasienivå, för att kunna fatta välgrundade beslut gällande deras framtida studie- och arbetsliv. Eftersom samma möjligheter inte kommer

att ha utrymmet att erbjudas under deras gymnasietid. Dessa vägledande insatser under högstadiet visar därmed att tidiga vägledningsinsatser och planering spelar en viktig och central roll i att förebygga ungdomsarbetslöshet.

Frivilliga brytpunkter är val som individer aktivt kan påverka och som baseras på deras egen vilja och självbestämmande. Exempel på detta är att påbörja en gymnasieutbildning och välja en specifik gymnasieutbildning. Dessa brytpunkter innebär att eleverna har större kontroll över sina val och kan basera sina beslut på personliga intressen och ambitioner. Som tidigare nämnt är gymnasiet än så länge enligt svensk skollag frivilligt, men som många gånger anses som grundläggande för många arbetsgivare. Majoriteten av respondenterna menar att gymnasiet även präglas av och kräver större eget ansvar av eleverna i jämförelse med tidigare skolår. Vilket innebär att gymnasieskolors ansvarighetsgrad att tillgodose elever vägledande insatser inte är lika hög inom gymnasieskolor, i jämförelse med tidigare skolår. Detta menar en del respondenter även synliggörs i deras utrymme till det elevnära arbetet vilket oftast är begränsat inom gymnasieskolor eftersom det råder större administrativt arbete för en studie- och yrkesvägledare. Detta visar att respondenternas egen uppfattning i hur deras arbete ska interageras i gymnasieskolans övergripande arbete för att förebygga ungdomsarbetslöshet är begränsat. Begränsat på så sett att det inte finns lika möjligheter att etablera eller erbjuda samtliga elever på en gymnasieskola en elevnära kontakt som ska hjälpa och vägleda dem inför alternativa vägar efter examen.

Ofrivilliga brytpunkter, som uppstår genom yttre omständigheter, kan skapa stora utmaningar för elevernas karriärutveckling. Dessa händelser kan leda till avbrott i studierna eller försvärade möjligheter på arbetsmarknaden. Elever som saknar ett starkt stödnätverk eller resurser för att hantera dessa förändringar kan drabbas hårdare och ha svårare att återhämta sig och hitta nya vägar framåt.

Avslutningsvis visar användningen av begreppet brytpunkter, att elevers karriärutveckling är starkt beroende av både individuella och strukturella faktorer. För att effektivt stödja elever i deras övergångar och förebygga ungdomsarbetslöshet behöver vi studie- och yrkesvägledare som profession vara medveten om de olika ansvarighetsgraderna vi har berättigat inom högstadieskolor och gymnasieskolor för att tillsammans bereda elever inför deras framtida studie- och arbetsliv och för att minska ojämlikheter i tillgången till resurser och stöd. Det betonar vikten av att belysa värdet av olika väglednings insatser redan under tidigare års gångar exempelvis redan i lågstadiet så att vårdnadshavare kan hjälpa till att informera eleverna denna insikt. Med målet att det sker ett samarbete mellan

elevens närmaste omgivning och skolans insatser för att förebygga att elever hamnar utan sysselsättning efter avslutade studier, oavsett nivå.

6. Diskussion

Med målet att besvara studiens syfte och frågeställningar är fokus i detta avslutande kapitel att diskutera centrala resultat och utfall i analysen. Som tidigare nämnt är studiens syfte att bidra med större förståelse gällande hur studie- och yrkesvägledares arbetar i gymnasieskolan för att förebygga ungdomsarbetslöshet, samt ta reda på om tidigare vägledningsinsatser har någon inverkan i det förebyggande arbetet. Vi har diskuterat resultat och analys i relation till tidigare forskning, men även vävt in våra egna tankar i diskussionen. Kapitlet avslutas med att vi skriver fram slutsatserna i studien och att vi ger förslag på vidare forskning inom ämnesområdet.

6.1 Diskussion av resultat och analys

Resultatet och analys kommer att diskuteras med utgångspunkt i två olika fokus. För det första med ett fokus på hur vikten av att integrera studie- och yrkesvägledarens arbete i gymnasieskolan. För det andra med ett fokus på tidiga vägledningsinsatser och planering.

6.1.1 Att interagera studie- och yrkesvägledaren arbete inom gymnasieskolor

Resultatet och analysen har visat att studie- och yrkesvägledning på gymnasiet är en bidragande faktor till att förebygga ungdomsarbetslöshet efter att de har studerat färdigt. Ett viktigt resultat här är att studie- och yrkesvägledarna i studien poängterar att elever som har deltagit i deras vägledningssamtal har kunnat öka sin självkännet och stärka sin valkompetens vilket ligger väl i linje med Ajufo (2013) respektive Perdrix et al. (2012) som i sin forskning uppmärksammar att vägledning både minskar tveksamheten hos individer vid karriärval och hjälper dem att ta välgrundade val. Det är vidare intressant att vägledarna i vår studie på detta vis arbetar med bas i Skolverkets (2013) allmänna råd. Dessa råd förespråkar just att studie- och yrkesvägledningens syfte är att förbereda elever att kunna ta beslut angående diverse studie - och yrkesval. Det är dock intressant att vår studie också visar att elever ibland delges en mycket omfattande information i vägledningen. Respondenterna för fram att det huvudsakliga syftet med samtalen är att vidga elevernas perspektiv, men att det riskerar att inte blir fallet om informationen är allt för omfattande. Ett utfall av vår analys som ytterligare styrker detta resultat är att studie- och yrkesvägledares kompetens att kunna samtala med eleverna på ett väl genomtänkt vis har betydelse för kvaliteten av vägledningen. Detta resultat överensstämmer med forskningen av Ajufo (2013) respektive Behrendt et al. (2019) som beskriver att kvaliteten på vägledningen tydligt påverkar hur snabbt och enkelt individer får en ny anställning.

Fortsättningsvis har resultatet och analysen visat att som ett led i att förebygga ungdomsarbetslöshet så arbetar flera av vägledarna i studien med att lära elever att skapa CV:n, skriva personliga brev och hur man förbereder sig inför arbetsintervjuer. Enligt Dhar et al. (2020) är detta arbete ett effektivt sätt att få elever i slutet av sin skolgång att förbereda sig inför det kommande arbetslivet. Här visar dock vår studie att det inte alltid är enkelt att få till ett sådant arbete i skolan. Mer precist framkom att vissa vägledare fick utföra detta arbete i form av lektionstillfällen, men även att vissa andra inte hade tid för detta överhuvudtaget. Om detta arbete inte sker genom vägledningssamtal på individnivå kan det innebära att eleverna inte får den kunskap om studie- och yrkesval som just de behöver på grund av bristfälliga resurser för vägledarna att utföra sitt arbete. Resultatet i vår studie lyfter fram betydelsen av att vägledarna får goda förutsättningar för att genomföra vägledningssamtal med en elev i taget för att på så vis kunna ha varje elevs individuella förutsättningar och behov i åtanke.

6.1.2 Tidiga vägledningsinsatser och planering

Studiens resultat har synliggjort att enligt vägledarna kan en orsak till ungdomsarbetslösheten vara att många elever besitter kompetenser och kvalifikationer som just nu inte efterfrågas på arbetsmarknaden. Ett resultat som ligger i linje med Pushova et al. (2017) som förklarar att en orsak till att ungdomar blir arbetslösa är att de inte har rätt kompetens för de yrken de söker eller som arbetsmarknaden efterfrågar. Vår studie visar dock även att vägledarna anser att det är ett otillräckligt samspel mellan utbildning och arbetsmarknad som kan ha orsakat detta. Med andra ord att förändringar som sker i samhället inte i samma utsträckning speglar skolans verksamhet vilket kan leda till att eleverna inte får den kunskap och kompetens som krävs för att gå vidare till högre utbildning eller komma in på arbetsmarknaden. Denna diskrepans skulle dock kunna motverkas av det förslag som Skolverket (2024) presenterar och som förespråkar att den utbildning för ungdomar som kommuner i Sverige erbjuder ska ta större hänsyn till arbetsmarknadens behov.

Resultatet visar även att enligt vägledarna så är också ofullständiga betyg, hög skolfrånvaro och skolavhopp bidragande faktorer till ungdomsarbetslösheten. Faktorer till ungdomslöshet som också blir belysta i den forskning som Pushova et al. (2017) respektive Ansari och Gottfried (2021) har gjort. Vi menar här att Utbildningsdepartementets förslag (SOU 2022:34) till förändring skulle kunna bidra med en lösning på denna utmaning. Utbildningsdepartementet föreslår att elever som inte lyckas ta sin gymnasieexamen ska erbjudas ett avslutande vägledningssamtal, vilket skulle

kunna ge viktiga råd och kunskaper till elever som inte lyckats i skolan och som skulle kunna hjälpa dem att ta sig ut i arbetslivet. Ett närliggande resultat i vår studie är att vägledarna lyfter fram psykisk ohälsa hos elever som väldigt viktigt att hantera för att kunna hjälpa eleverna att klara skolan med godkända betyg och därigenom även bidra till att förebygga ungdomsarbetslöshet. Detta resultat överensstämmer med resultat i Cárdenas et al. (2022) forskning som beskriver att elevers psykiska välmående påverkar deras resultat i skolan, det vill säga att ett bättre psykiskt välmående hos elever leder till bättre skolresultat.

Vägledningsinsatser i tidig ålder är enligt vårt resultat och analys viktiga för att kunna förbereda eleverna för sina studie- och yrkesval och att kunna förebygga arbetslöshet bland ungdomar. Respondenterna belyser särskilt betydelsen av att så tidigt som möjligt integrera studie- och yrkesvägledning i skolan för att stärka elevernas valkompetens. Banagiri et al. (2022) styrker vårt resultat och analys genom att påpeka att vägledning bör finnas i alla årskurser och skolformer, då det kan leda till att eleverna kan göra mer välgrundade karriärval. Vår studie visar dock som berörts även ovan att det enligt vägledarna främst finns tid för vägledningsinsatser med elever som är nära slutet av sina utbildningar. På grund av att det finns så många elever på skolorna måste vägledarna alltså prioritera elever som snart ska ut i arbetslivet eller gå vidare till högre studier framför elever som nyligen börjat studera i lägre årskurser. Enligt Eliamani et al. (2014) är den här typen av brist på tillgänglighet hos studie- och yrkesvägledare något som kan leda till att elever riskerar att inte kunna göra välgrundade karriärval. I vår studie tyder det här resultatet på att studie- och yrkesvägledarna inte alltid har förutsättningar att uppfylla Skollagens (SFS 2010:800) målbild om att studie- och yrkesvägledning ska finnas tillgänglig för alla elever inom alla skolformer, utom förskolan och förskoleklassen. Detta innebär alltså att vägledarna i vår studie inte har tid att vägleda alla sina elever vilket i sin tur kan leda till att elever på deras skolor inte får utveckla sin valkompetens.

Eppel och Mahringer (2023) belyser att kontinuerlig vägledning med ungdomar har en stor inverkan på att få dem att hitta ett arbetsområde som de trivs inom. Vårt resultat och analys visar emellertid att det finns utmaningar med att få till vägledningssamtal med elever. En anledning till det kan vara att vägledningen inte är obligatorisk för elever på gymnasiet och att eleverna då prioriterar annat eller inte ser värdet i vägledningen. En förändring som skulle kunna ha en effekt på denna problematik är.

Utbildningsdepartementets förslag (SOU 2019:4) om att studie- och yrkesvägledningens syfte ska utvecklas och förtydligas med målet att elever ska kunna göra mer välgrundade

studie- och yrkesval. Vi menar att ett sådant mer preciserat och uttalat syfte för studie- och yrkesvägledning i skolan skulle kunna leda till att elever får större förståelse för värdet av vägledning och därmed i större utsträckning tar hjälp av studie- och yrkesvägledare ute på våra svenska skolor.

6.2 Slutsatser

En slutsats kopplad till den första frågeställningen är att studie- och yrkesvägledare inom gymnasieskolan använder flera olika insatser för att förebygga ungdomsarbetslöshet. De primära tillvägagångssätten i dessa insatser är individuella vägledningssamtal, lektionstillfällena, samarbeten med övrig skolpersonal samt samverkan med externa aktörer såsom Arbetsförmedlingen.

En annan slutsats är att studie- och yrkesvägledning tycks ha en essentiell funktion för att öka elevernas valkompetens, självkännedom och att förbereda dem inför arbetslivet. Det förekommer resultat som visar att det dock finns flera utmaningar som försvårar det förebyggande arbetet mot ungdomsarbetslöshet.

En tredje slutsats är att eleverna enligt studie- och yrkesvägledarna inte alltid ser värdet av vägledning utan snarare prioriterar annat då vägledningen inte är obligatorisk på gymnasiet. Ett närliggande resultat visar här att vägledarna menar att det är svårt att få tag på elever med psykisk ohälsa och hög frånvaro vilket riskerar att dessa elever inte får utveckla rätt kunskaper och kompetenser som krävs för att komma in på arbetsmarknaden.

En fjärde och sista slutsats kopplad till den andra frågeställningen är att vägledningsinsatser i tidig ålder framstår som en vital komponent i det förebyggande arbetet att motverka ungdomsarbetslöshet. Det vill säga att elever tidigt ska bli informerade om utbildningar och arbetsmarknaden samt redan innan de påbörjar sin gymnasieutbildning ska påbörjat att utvecklat sin valkompetens. Om elever besitter en god kunskap om sig själva och livet efter skolan så förenklar det övergången från skola till arbete. På grund av tidsbrist hos studie- och yrkesvägledarna finns det dock sällan möjlighet till vägledningssamtal med elever i de yngre årskurserna.

6.3 Vidare forskning

Ett förslag på vidare forskning med fokus på effektiviteten i studie- och yrkesvägledning är att över en längre tid undersöka hur elever som lämnat gymnasieskolan har etablerat sig på arbetsmarknaden och hur deras karriärutveckling ser ut. Ett annat förslag är att

undersöka vad elever anser vara en effektiv studie- och yrkesvägledning och hur elever uppfattar att vägledning i skolan har hjälpt dem med att förbereda sig inför arbetslivet. Ett tredje och sista förslag på vidare forskning är att genomföra en kvantitativ studie med ett stort antal studie- och yrkesvägledare runt om i Sverige med fokus på vilka strategier som används i praktiken för att förebygga ungdomsarbetslöshet.

7. Referenslista

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. ([utök. och aktualiserade] Uppl. 2) Stockholm: Liber AB.
- Ajufo, B. I. (2013). Challenges of Youth Unemployment in Nigeria: Effective Career Guidance as a Panacea. *African Research Review*. 7(1).
<https://doi.org/10.4314/afrev.v7i1.21>
- Andergren, L. (2015). *Samtala: vägledning för framtid och karriär i en kaotisk värld*. Borås: Tremedia AB.
- Ansari, A. & Gottfried, M. A. (2021). The Grade-Level and Cumulative Outcomes of Absenteeism. *Journal of the Society for Research in Child Development*. 92(4). s. 548-564. <https://doi.org/10.1111/cdev.13555>
- Banagiri, R., Yelikar, B. & Dev Rroy, A. (2022). The Impact of Vocational Guidance on Career Choice. *International Management Review*. 18.
<http://www.americanscholarspress.us/journals/IMR/pdf/IMR-SP-2022/SpecV18-art2.pdf>
- Behrendt, P., Göritz, A. S. & Heuer, K. (2019). Career Counseling Process Quality Promotes Reemployment. *Journal of Career Development*. 48(5).
<https://doi.org/10.1177/0894845319884731>
- Bourdieu, P. (1998). *Den manliga dominansen*. Göteborg: Daidalos AB.
- Braun, V. & Clarke, V. (2021). *Thematic Analysis*. Sage Publications Inc.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (Uppl. 3). Stockholm: Liber AB.
- Cárdenas, D., Lattimore, F., Steinberg, D. & Reynolds, K. J. (2022). Youth well-being predicts later academic success. *Scientific Reports*. 12(2134).
<https://doi.org/10.1038/s41598-022-05780-0>
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna (4e uppl.)*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Dhar, B. K., Mutalib, M. A. & Sobhani, F. (2020). Overcoming Unemployment through Vocational Education: The Role of Counsellors in China. *Journal of Advances in Management*. 13(3). <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.16760509.v1>

Ekonomifakta, (2024). *Ungdomsarbetslöshet*.

<https://www.ekonomifakta.se/fakta/arbetsmarknad/arbetsloshet/ungdomsarbetsloshet-per-manad/> (Hämtad 2024-04-01).

Ekonomifakta, (2024). *Ungdomsarbetslöshet - internationellt*.

https://www.ekonomifakta.se/sakomraden/arbetsmarknad/arbetsloshet/ungdomsarbetsloshet-internationellt_1213050.html (Hämtad 2024-04-08).

Eliamani, M., Mghweno, L. & Baguma, P. (2014). Access to guidance and counseling services and its influence on Students' school life and career choice. *African Journal of Guidance and Counselling*. 1(1). s. 2142-6785.

https://www.researchgate.net/publication/319350868_Access_to_guidance_and_counseling_services_and_its_influence_on_Students'_school_life_and_career_choice

Eppel, R. & Mahringer, H. (2023). The effects of more intensive counseling for disadvantaged unemployed youth. *Journal of Labor Policy*. 13(1).

<https://doi.org/10.2478/izajolp-2023-0004>

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s.17-33). Stockholm: Liber AB.

Hodkinson, P., & Sparkes, A. (1997). Careership: a sociological theory of career decision making. *British journal of sociology of education*, 18 (1), s. 29-44.

<https://doi.org/10.1080/0142569970180102>

Kolb, M. S. (2011). Self-efficacy: A Necessary Social Skills Curricula Component.

Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies, 2(4), s.206-210.

<https://hdl.handle.net/10520/EJC135635>

Lent, R. W., Brown, S. D. & Hackett, G. (1994). Toward a Unifying Social Cognitive Theory of Career and Academic Interest, Choice, and Performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), s.79–122. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1994.1027>

Perdrix, S., Stauffer, S., Masdonati, J., Massoudi, K. & Rossier, J. (2012). Effectiveness of career counseling: A one-year follow-up. *Journal of Vocational Behavior*. 80(2). s. 565-578. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2011.08.011>

Pushova, L., Randjelovic, M., Jankovic, M. & Blazekovikj, M. (2017). Youth unemployment in Europe: causes and solutions. *Knowledge without borders*.

<https://web.archive.org/web/20210812161640/https://ikm.mk/ojs/index.php/KIJ/article/download/4205/4026>

Regeringskansliet (2019). *Framtidsval - karriärvägledning för individ och samhälle*. (SOU 2019:4). Elanders Sverige AB <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/01/sou-20194/>

Regeringskansliet (2022) (SOU 2022:34). *I mål - vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning*. (SOU 2022:34). Elanders Sverige AB <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/06/sou-202234/>

SCB, (2024). *Ungdomsarbetslöshet i Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/ungdomsarbetsloshet-i-sverige/> (Hämtad 2024-04-01).

Skollag SFS (2010:800). Utbildningsdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/

Skolverket. (2011). *Läroplan (Gyll) för gymnasieskolan*. <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gyll-for-gymnasieskolan>

Skolverket. (2013). *Arbete med studie- och yrkesvägledning*. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/allmanna-rad/2013/arbete-med-studie--och-yrkesvagledning>

Skolverket. (2020). *Att välja för framtiden: Skolans stöd genom vägledning och lärande*. <https://www.skolverket.se/download/18.614394bd171bb7d771b1c66/1592471690795/pdf6839.pdf>

Skolverket. (2024). *Regional planering och dimensionering av gymnasial utbildning*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/forandringar-inom-skolområdet/regional-planering-och-dimensionering-av-gymnasial-utbildning>

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.

Thunberg, S. & Arnell, L. (2021). Pioneering the use of technologies in qualitative research – A research review of the use of digital interviews. *International Journal of Social Research Methodology*. 25(6). s. 757-768.

<https://doi.org/10.1080/13645579.2021.1935565>

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

8. Bilagor

Bilaga 1. Missivbrev

Hej!

Vi heter Michelle Schwark och Edward Löfgren och är studenter på Studie- och yrkesvägledarprogrammet vid Umeå universitet. Vi är inne på vår sista termin och skriver vårt examensarbete.

Syftet med vårt examenarbete är att få ökad förståelse om hur studie- och yrkesvägledare på gymnasiet arbetar med att förebygga ungdomsarbetslöshet. Vi vill undersöka vilka strategier som tillämpas i det förebyggande arbetet och vad som kan utvecklas.

Vår ambition är att 10 verksamma studie- och yrkesvägledare ska intervjuas inom ramen för examensarbete. Vi vill väldigt gärna att du är en av dem som vi intervjuar. Intervjun kommer att ta ungefär 30-45 minuter.

Vårt arbete följer Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Det innebär att ditt deltagande är frivilligt och kan när som helst avbryta ditt deltagande, både under och efter intervjun. Ditt deltagande är anonymt och resultatet av vår studie kommer endast att rapporteras genom examensarbete.

Om du vill bidra till vårt examensarbete genom att delta i en intervju så ta kontakt via:

Michelle Schwark: xxxx

Edward Löfgren: xxxx

Om du tackar ja till en intervju så har vi har möjlighet att komma till ditt kontor alternativt att intervjun genomförs digitalt via Zoom eller Teams. Vi anpassar tid och plats efter dina önskemål.

Hoppas vi ses och hörs – och tveka inte att höra av dig om du har några frågor. ☺

Med vänliga hälsningar/ Michelle och Edward

Handledare för vårt examensarbete är professor Anders D Olofsson, vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet. Du når Anders via: xxx

Bilaga 2. Intervjuguide

1. Hur arbetar du som studie- och yrkesvägledare för att förebygga ungdomsarbetslöshet?
2. Vilka utmaningar möter du i arbetet med att förebygga ungdomsarbetslöshet?
3. Vad anser du behöver göras redan i grundskolan?
4. Vilka är det vanligaste frågorna eller bekymmer som elever uttrycker angående nuvarande och kommande arbetsmarknad?
5. Med tanke på den ungdomsarbetslöshet som Sverige har idag – hur tänker du att den kommer att se ut i framtiden?
6. Hur identifierar du elever som du upplever potentiellt är i riskzonen för att bli arbetslösa efter att dom gått ut skolan?
7. Vilka strategier tillämpar du för att underlätta övergången för ungdomar mellan skola och arbetsliv?
8. Vilken roll tycker du att studie- och yrkesvägledning respektive praktikplatser spelar vad gäller att stödja ungdomar som inom en relativt snar framtid ska söka jobb?
9. På vilket eller vilka sätt kan du som studie- och yrkesvägledare hjälpa ungdomar att förbättra sina anställningsmöjligheter och konkurrenskraft på en framtida arbetsmarknad? (färdigheter och kompetenser)
10. Om du får peka ut tre aktiviteter du som studie- och yrkesvägledare velat göra tillsammans med eleverna i det förebyggande arbetet – vilka skulle det vara och varför?
11. Utifrån din kunskap och dina erfarenheter, hur skulle det svenska samhället ytterligare kunna bidra till att minska ungdomsarbetslöshet och främja sysselsättning?

Bilaga 3. Fördelning av arbetet vid två författare

Samarbetet kring vårt examensarbete har präglats av flexibilitet och kontinuerlig kommunikation. Vår initiala forskningsplan och frågeställningar, som utarbetades under kursen i vetenskaplig teori och metod, visade sig inte bli den vi ville genomföra. Detta ledde till att vi skapade ett helt nytt syfte och frågeställningar som vi tillsammans ansåg bättre. Trots denna revidering har vi följt vår ursprungliga planering för studiens struktur, med veckovisa mål och uppföljningar.

Vi har hållit regelbundna Zoom-möten minst tre gånger i veckan för att diskutera framsteg och lösa eventuella problem. För snabbare kommunikation och diskussioner har vi använt Messenger på Facebook, vilket har varit ovärderligt för att snabbt kunna ta itu med frågor och samarbeta effektivt.

Arbetet med att skriva studien har delats jämnt mellan oss. Vi har båda bidragit lika mycket till samtliga avsnitt och har haft möjligheten att vara delaktig i varje del av arbetet, det vill säga både ge och inhämta konstruktiv kritik ifrån varandra.

Sammanfattningsvis har vårt samarbete präglats av hög kvalitet och öppen kommunikation, vilket har varit avgörande för att genomföra vårt examensarbete på ett framgångsrikt sätt.

Bilaga 4. Samtyckesblankett

Samtycke till personuppgiftsbehandling och information till studiens deltagare

Vi heter Michelle Schwark och Edward Löfgren och är studenter på Studie- och yrkesvägledarprogrammet vid Umeå universitet. Denna samtyckesblankett är en del av det examensarbete som vi skriver på vår utbildning. Då du har tackat ja till att bidra till examensarbetet genom att bli intervjuad behöver vi ditt informerade samtycke.

Du kommer att få både muntlig och skriftlig information om ditt deltagande. Enligt GDPR (EU:s dataskyddsförordning 2016/679) behöver vi få ditt samtycke godkänt för att vi ska kunna analysera intervjun med dig och skriva fram resultatet i oidentifierad form.

Samtycke kan ges muntligt, spelas in, eller skriftligt likt här nedan. Inom ramen för vårt examensarbete med titeln 'Hantering av arbetslöshet- Utifrån ett studievägledarperspektiv'', som skrivs vid Pedagogiska institutionen kommer följande personuppgifter om dig att samlas in och behandlas:

- Namn

- Kön

Syftet med examensarbete är att få ökad förståelse om hur studie- och yrkesvägledare på gymnasiet arbetar med att förebygga ungdomsarbetslöshet. Vi vill undersöka vilka strategier som tillämpas i det förebyggande arbetet och vad som kan utvecklas. Deltagande i studentarbeten – likt vårt examensarbete – är alltid frivilligt och du har alltid rätt att när som helst avbryta din medverkan.

Om du har frågor kring examensarbetet eller vill avbryta din medverkan ska du kontakta oss genom att skicka ett mail till: xxxx ooch/eller xxxx alternativt vår handledare Anders D. Olofsson, professor vid Pedagogiska institutionen. Du når Anders genom att skicka ett mail till: xxxx Dina personuppgifter kommer att hanteras av oss två samt behörig personal vid Umeå universitet (Anders).

I vissa fall kommer handledning att ske i grupp och då kan kortare delar ur oidentifierade intervju-utdrag att diskuteras. Vid dessa tillfällen är även övriga medverkande studenter införstådda i kravet på anonymitet för dig som blivit intervjuad. Det är Umeå universitet

som är personuppgifts-ansvarig och om du vill ha mer information om hur universitetet behandlar personuppgifter se: umu.se/gdpr

Samtycker du till att dina personuppgifter används på sätt som beskrivs ovan?

Ja

Datum:

Namn: